

študentski časopis

št.22/23, petek 7.^{XXXI}maj 1982,

Tribuna

9. KONGRES ZKS

Kongres je mrtev, naj živi kongres

Kongres, ki se je pred kratkim dogajal v Ljubljani, je bil v središču vse jugoslovanske javnosti. Svojo pozornost je vzbudil tako zaradi pomembnosti, ki jo je imel za nadaljnje delo slovenskih komunistov, kot tudi zaradi dejstva, da je bil prvi v vrsti kongresov po vsej Jugoslaviji in je že s tem dal temeljne iztočnice za razpravo in resolucije. Morda ni naključje, da je bil prvi kongres prav v Sloveniji. Problemi, s katerimi se ukvarja slovenska Zveza komunistov, niso prav v ničemer specifični, morda so kvečjemu NEKOLIKO manj zaostreni kot v drugih republikah in pokrajinah (npr. kriza gospodarstva s spremljajočimi pojavi, kot so brezposelnost, upadanje sredstev za skupno porabo ipd.).

Zato se mi neposredno po kongresu kot prvo vprašanje postavlja naslednje: Ali je kongres dal kak prispevek (in če je, kakšen je le—ta) za nadaljnji razvoj družbenoekonomskih odnosov tako v Sloveniji kot v Jugoslaviji?

9. kongres je kongres kontinuitete dosedanjega družbenoekonomskega razvoja je bilo moč slišati večkrat v kongresnih razpravah. Vendar pa naj bi bila ta kontinuiteta zgolj v uresničevanju programskega načrta pota nadaljnega družbenega razvoja, ne pa tudi kontinuiteta dosedanje družbene prakse, ki jih, kot so dejali delegati, obvladuje taka protislovja, da jih nikakor ne gre vleči vnaprej.

Zato je moč poiskati prispevek, ki ga je dal 9. kongres ZKS tako zgodovini slovenskega kot jugoslovanskega delavskega gibanja v prvi vrsti v tem, da je odkrito napovedal, da bodo morali komunisti prekiniti z dosedajno prakso. Tako je kontinuiteta tega kongresa v njegovi diskontinuiteti, v zavestni opredelitvi proti nadaljevanju takega razvoja, kot je prevladoval v preteklih štirih letih.

Vendar pa kongres sam ni odgovoril na dve temeljni vprašanji:

1. na vprašanje, zakaj je bilo treba sedaj pravzaprav dramatično prekiniti z dosedajno prakso, oziroma zakaj je bila ta praksa taka, da jo je treba prekiniti.

2. Ni odgovoril na vprašanje (ki so ga postavljali tudi sami komunisti v predkongresnih razpravah), kako zagotoviti kontinuiteto »počivajočega« razvoja samoupravnih socialističnih odnosov, oziroma kako zagotoviti DISKONTINUITETO dosedanje prakse. S kakšnimi postopki premagati notranja protislovja organizacije Zveze komunistov, ki se kažejo predvsem v odnosu med proklamiranim in vsakdanjo prakso?

Delegati so v svojih razpravah sicer opozorili, da resolucija (ali pa program) ne more predpisati konkretnih postopkov, konkretnega »boja proti sovražniku«, da je to zadeva akcijskih programov Zveze komunistov, ki jih bodo morali pripraviti na podlagi kongresne resolucije. Vendar pa je bila to že dosedaj naloga Zveze komunistov in že do sedaj komunisti niso uresničevali svojih akcijskih programov.

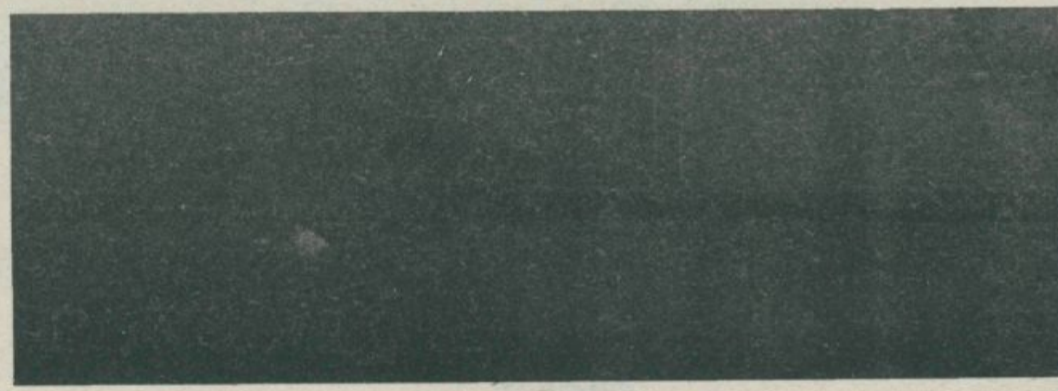

9. kongres Zveze komunistov Slovenije je tako v svojih kongresnih razpravah kot v resoluciji »ustregel želji«, ki jo je bilo pred kongresom slišati predvsem iz »forumov«, da naj bi komunisti potrdili idejno in akcijsko enotnost in trdnost Zveze komunistov. Ta »idejna in akcijska enotnost« je prišla v kongresnih razpravah morda celo preveč do izraza. Polemike med delegati skoraj ni bilo; prevladovalo je vsesplošno strinjanje in priseganje na program Zveze komunistov in pripravljenost nadaljevati Titovo in Kardeljevo pot. Kljub temu da je Zveza komunistov tudi zaradi svojih ustavnih funkcij (in seveda konkretnega družbenega položaja) odgovorna za družbeno krizo, pa krivec »znatraj nje« na kongresu ni bil prepoznan in odkrit.

»Ne moremo govoriti, da Zveza komunistov uspešno deluje, hkrati pa ugotavljati, da ne deluje mladina pa socialistična zveza pa da ne delujejo delegatski odnosi,« je v svoji razpravi ugotovil nek delegat v komisiji za razvoj političnega sistema. Vendar pa taisti delegat (in tudi ostali) ni »pokazal« (morebiti tudi nase) konkretnega vzroka tega ali onega segmenta družbene krize.

»Vzroki za družbeno krizo so v notranjih slabostih naše organizacije; uspešno jih izrabljajo sile, ki nasprotujejo oblasti delavskega razreda.« Ka-

tere so te sile in kje so, da se jih ne da odkriti, da se jim vsi tisti, ki so »za samoupravljanje«, ne morejo postaviti po robu?

Razprave na kongresu so bile preveč diplomatske, da bi bilo iz njih moč razpoznati »sovražnika«.

Tako so še posebej vsi dopisniki iz drugih republik in pokrajin nestrpno pričakovali, kakšno stališče bodo zavzeli delegati do nekaterih težnj Zveznega izvršnega sveta, ki hoče »podržaviti« del dohodka delovnih organizacij, ki ga le—te pridobivajo v devizni obliki. To vprašanje je bilo že pred kongresom v središču pozornosti jugoslovanske javnosti, še posebej, ker so se nekateri odgovorni družbenopolitični delavci pri nas zavzeli odločno proti odtujevanju rezultatov dela od delavcev.

Kongresne razprave in resolucija se niso spuščale na konkretne primere (in obdolževanja, kar so mnogi pričakovali, »nekateri pa želeli«), pač pa se je na koncu v resoluciji poudarilo, da se morajo slovenski komunisti povsod in odločno upreti vsem poskusom, ki bodo hoteli pod kakršnokoli krinko odtujevati »delovne rezultate« od delavcev.

Vendar pa kongres ni opredelil »postopkov«, s katerimi se morajo komunisti obraniti takih težnj. Napr. če sprejme Zvezni izvršni svet, ali pa celo kak skupščinski organ, kak »nujen« ukrep, s katerim je »edino« mogoče zagotoviti stabilnost »našega sistema«, in če ta ukrep predvideva npr. zvezno razpolaganje z devizami — kaj naj v tem primeru ukrenejo komunisti, zaklenejo blagajne v svojih delovnih organizacijah?

In kaj naj ukrenejo komunisti — delegati v zvezni skupščini —, ki so postavljeni »pred dejstvo«, da je potrebno sprejeti ukrep s »centralističnimi tendencami«?

Za dosedanja »prakso« Zveze komunistov je značilna akcijska neenotnost na eni in programsko strinjanje in načelna enotnost na drugi strani. Tega oportunitizma naj bi bilo v Zvezi komunistov konec predvsem z zaostritvijo partijske — članske (članske) odgovornosti. Notranja »partijska disciplina« in način delovanja bo še naprej temeljila na doslednem — doslednejšem — demokratičnem centralizmu. Navzven pa mora Zveza komunistov »dosledneje« izpolnjevati svoje ustavne naloge, predvsem delovati »s pozicije moči argumentov, ne pa obratno«. Delegati so bili kritični do samih sebe, do organizacije ZK, ker ta (in njeno članstvo) podcenjuje delo v delegatskem sistemu in drugih družbenopolitičnih organizacijah. Vendar pa ta samokritičnost ni prešla okvirov splošno znanih deklariranih zahtev po tem, da mora Zveza komunistov delovati med množicami, ne pa nad njimi. Sistem sam po sebi, so menili delegati, ne omogoča komurkoli, da si prilasti oblast, vendar pa se to kljub vsemu dogaja. Tako je delegat v komisiji za razvoj političnega sistema povedal, kako so v raziskavi o razvitosti delegatskega sistema v Sloveniji ugotovili, da več kot dve tretjini delegatov meni, da so delegatske odločitve že vnaprej sprejete, oziroma da je sprejemanje odločitev v delegatskem sistemu zgolj formalno potrjevanje vnaprej pripravljenih odločitev; nanje pa delegati, še manj pa delegatska baza, nimajo vpliva.

Tako se nam zahteva po zaostrovanju odgovornosti v Zvezi komunistov kaže predvsem kot zaostrovanje odgovornosti do komunistov, ki so v raznih forumih na odgovornih in vplivnih družbenih funkcijah. Vendar pa se tudi tu pojavi problem metode, o kateri na kongresu niso veliko govorili, še manj pa so jo odkrili. Kako doseči, da bodo komunisti lahko klicali na odgovornost komuniste v forumih, ki bodo ukrepali v nasprotju z resolucijskimi opredelitvami?

Se posebej so v kongresnih razpravah manjkale razprave o delovanju osnovnih organizacij zveze komunistov, ki naj bi bile osnovna točka v zagotavljanju uresničevanja resolucijskih opredelitev. Razprave, ki so se »poukvarjale« z delovanjem komunistov v osnovnih organizacijah, so se gibale predvsem okoli sprejemanja novih članov v organizacijo, medtem ko vsebinskega o delovanju komunistov ni bilo na kongresu rečenega nič takega, kar bi lahko koristilo »spreminjanju oblik in vsebine dela.«

Delegati v nekaterih komisijah so sicer izjavljali, da jih moti, ker v resoluciji niso dovolj natančno nakazane poti, po katerih bo Zveza komunistov dosegla diskontinuiteto, vendar pa je v sami resoluciji tudi po »prečiščevanju« v posameznih komisijah še ostalo dovolj odprtih vprašanj.

Na primer: dilema med samoupravnim in državnim. Resolucija se zavzema za doslednejše spoštovanje ekonomskih zakonitosti, vendar pa le—to vključuje povezanost združenega dela in zelo razvito solidarnostno zavest. Če niso izpolnjeni ti pogoji, potem neizogibno pride ali do posega države in njenega instrumentarija ali pa do »propadanja« slabših producentov. Upoštevati velja, da — to so izjavljali tudi sami delegati — da naše združeno delo še zdaleč ni medsebojno povezano, še manj pa posamezne organizacije delujejo pod enakimi pogoji. Tudi to, kako v takih pogojih zagotoviti (na samoupraven način) funkcioniranje enotnega jugoslovanskega trga, ne da bi prišlo do zgoraj omenjenih »neljubih« posledic — o tem kongres ni povedal veliko konkretnega.

Nič novega pa se ni na kongresu zgodilo v odnosu Zveze komunistov do mladine, do mlade generacije. Kljub temu da je število mladih komunistov precejšnje, je bilo število mladih delegatov na kongresu zelo majhno. Še manj je bilo mladih razpravljalcev in še manj takih, ki bi konkretno razpravljali o problemih mladinske organizacije posebej in mlade generacije nasploh. Resolucija je sicer opustila dolga leta ohranjeno trditev oziroma stališče, da morajo komunisti delavskemu razredu in drugim družbenopolitičnim organizacijam pojasnjevati naravo družbenih odnosov, ki je, kakor je dejala delegatka mladinske organizacije na kongresu, izražala patronat Zveze komunistov do delavskega razreda. Vendar pa je mogoče prav na primeru zastopnosti problematike mladih v kongresnih razpravah zaključiti, da je Zveza komunistov tudi tokrat zavzela odnos do mladih od »zunaj«, ne pa kot OO svojega lastnega problema. Nekateri delegati so ob razpravah o neučinkovitosti mladinske organizacije ugotovili, da ni logično razpravljati o slabostih mladinske organizacije, hkrati pa ji onemogočati pomembnejši vpliv na družbeno dogajanje.

Študentov—delegatov na kongresu skoraj ni bilo. Univerzitetna konferenca Zveze komunistov zaradi oblike organiziranosti ni imela na kongresu svojih delegatov, tako da tudi študentje niso posebej sprejemali predkongresnih razprav. Tako so o študentih in o njihovih problemih govorili drugi — bodisi univerzitetni delavci, bodisi kdo tretji. Ali so in kaj vse so pri tem izpustili v tem trenutku, niti ni (še ni) važno (in znano). Zaenkrat moti bolj sama odsotnost študentskih delegatov. O širših posledicah te odsotnosti pa bo znano čez nekaj časa, verjetno še pred začetkom novega študijskega leta!

Samo Hribar — Milič

Kongres je mrtev, naj živi kongres

Najvišje telo ZK Slovenije je zaključilo svoje delo. Od slovesnega zaključka nas ločujeta že dobra dva tedna in medtem ste lahko prebrali vrsto poročil o poteku kongresa, izvlečke iz referatov in diskusij, prežvečili poročila te in one komisije. Naše »zapoznele« pozornosti pa je deležno delo komisije za idejna vprašanja vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture. Reforma izobraževalnega procesa je v teku in na dveri obeh Univerz trka nujnost preobrazbe visokega šolstva. Za številne komuniste v visokem šolstvu in združenem delu pa so sklepi in ugotovitve 9. kongresa ZKS zavezujoče napolnile za akcijo in delo. Komunist, ki ne želi svojega dela vključiti v okove apologetskega izvrševanja zapisanih političnih in idejnih sklepov, bo moral izoblikovati kritično oceno o delu prav te komisije.

Iskanje kontinuitete v delu komunistov na področju vzgoje, izobraževanja, znanosti in kulture je lahko za marsikoga le bežno opravilo. Pregled dokumentov prejšnjega kongresa nam nudi oporo v oceni dela komunistov v obdobju med obema kongresoma. Idejna ostrina marksistične kritike, ki jo je Franc Šali zahteval v uvodni besedi na prejšnjem kongresu, je računala z: »odpori tistih, ki menijo, da marksistične kritike na področju umetnosti ne more biti, ker ne more biti marksistične estetike, saj umetnost po svojem najglobljem bistvu ni zgodovinski družbeni pojav, kakor tudi tistih, ki bi radi čakali na rojstvo nove marksistične estetike, šele nato pa pristopili h graditvi marksistične kritike.« Da delo komisije ni premoglo enake odločnosti in da je topo rezilo v marksizmu se poskušajoče kritike večkrat zarezale v prekipevajoča družbena protislovja na področju izobraževanja znanosti in kulture ter tako zamolko izzvenelo v praznini okrogle dvorane Doma Ivana Cankarja, dokazujejo številni zamolčani problemi. Množična kultura mladih je samo eden izmed njih.

Pluralizem navrženih problemov bodo prehvalili tisti, ki v resoluciji vidijo le pester katalog problemov in neobvezujočih sklepov, in ne ugledajo nujnosti celovitejših posegov v več problemov hkrati v njihovi zgodovinski povezanosti. Tako smo v resolucijo dodali nekaj danes nepogrešljivih aktualnih problemov, kot je to odgovornost za rabo in razvoj slovenščine itd.

Ob pluralizmu navrženih problemov je potrebno izpostaviti tudi množico »gostujočih« referentov. Ne bomo preveč zgrešili, če bomo dejali, da so bili predvsem iz vrst uglednih družbenopolitičnih in kulturnih delavcev. Na žalost zborniki referatov in diskusij ne navajajo ob imenih nastopajočih tudi ostalih podatkov (delegatsko bazo, poklic, itd). Obstaja določena razlika med delegati in gosti kongresa. Delegati v svojih referatih še najdejo tesno povezavo s problemi delegatske baze, iz katere izhajajo. Gostje pa so tisti, ki ne morejo izkazati delegatskega zaledja. Nekaj gostov je izrazilo demokratično vzdusje in napeli so lok svobodnega strelca, naperili puščico v tiste, ki na kongresu niso bili in tudi niso mogli biti navzoči. In prav tak način nastopa je posmeh v brk zahtevi, da se je potrebno izogibati javnim diskvalifikacijam posameznikov in obravnavati vprašanja politično in strokovno hkrati. Delegati in ostali referenti so to zahtevo večkrat izrekli. Prav zaradi demokratičnosti bomo tudi navedli tov. Bojana Adamiča, ki mu je risanje kljukastih križev zopet uspelo narisati na punk in njegove pristaše, navedli njegovo izvajanje kot simptom tistih nerešenih protislovij in problemov, ki jih je »kulturna politika« ZKS zaobšla, marksistična kritika kulture pa še ne našla. Zato so komunisti povsem upravičeno v resolucijo 9. kongresa zapisali:

»Eden izmed najpomembnejših pogojev za nadaljnjo ustvarjalno razvijanje nove — samoupravni socialistični družbi ustrezajoče — kvalitete materialne in duhovne kulture je razvijanje marksistične teorije kulture in v njej utemeljene marksistične kritike. Poglavitna naloga marksistične analize idejnih tokov in gibanj v kulturni nadstavbi je, da odkriva in konfliktu med različnimi idejnimi, teoretskimi, umetniškimi tokovi in koncepcijami resnična družbena protislovja, ki dobivajo v njih svoj idejni, teoretski in umetniški izraz. Marksistična kritika mora znati odkrivati razredno vsebino, različnih nesamoupravnih in nesocialističnih idejnih tokov v naši kulturi, njegovo razredno naravo in smisel.«

In ocenili svoje delo: »Prav oportunitizem ter idejna in akcijska neenotnost številnih komunistov so bili v preteklem obdobju glavni vzroki, da se komunisti nismo dovolj prepričljivo in argumenti-

rano zoperstavili nesamoupravnim in nesocialističnim ideološkim vplivom na področju kulture. Zato postaja boj proti oportunitizmu in neenotnosti v lastnih vrstah ena temeljnih nalog komunistov v obdobju, ko Zveza komunistov mora in mora zagotavljati svojo vodilno idejno in politično vlogo z močjo marksistične analize in kritike, z močjo argumentov, ne pa z argumenti moči. Z marksistično teorijo umetnosti in marksistično kritiko je tesno povezana idejnoumetnostna vzgoja, ki lahko veliko prispeva k rasti družbene kulture zavesti, posebno še mladih generacij, ki pa se ne sme omejevati zgolj na šolski sistem, temveč mora primerno zajeti vse kulturne dejavnosti in vsa komunikacijska sredstva — od radia, televizije in gledališča do dnevnega in revialnega tiska.«

Ali bo ta ocena tudi most od besed k dejanjem ali pa samo precejevanje lastnih moči?

Reforma izobraževanja v permanetno, usmerjeno izobraževanje je dobila vidnejše mesto v katalogu problemov. V obdobju med obema kongresoma je bilo veliko storjeno, vendar ne tako brezhubno in neprotislovno, da bi se lahko zaletavo pogнали v naslednjo fazo reforme.

Struktura sodelujočih v delu komisije nam razkriva novo protislovje.

O problemih izobraževanja in uvajanju novih družbenoekonomskih odnosov na tem področju so govorili samo tisti, ki so na ta ali oni način že vključeni v sistem institucij na področju izobraževanja. Delegatov iz neposredne materialne proizvodnje ni bilo slišati. Kako si združeno delo predstavlja reformo usmerjenega izobraževanja, je ostalo neznano. Je delo komisije zato račun brez krčmarja? Tega manka ni mogoče nadomestiti z resolucijsko zavezujočo obljubo tudi v imenu tistih, ki so s svojim izostankom izpričali, kako daleč je reforma izobraževanja v neposredni proizvodnji. Celovit pristop, ki bi analiziral tudi to pomanjkljivost, je izostal tudi v resoluciji.

Komunisti lahko najdemo enotnost v akciji le, če bo akcija podgrajena z idejno enotnostjo, enotnostjo, ki zajame totaliteto problema. Zato je zmotno precejevati normativne uspehe pri uveljavljanju reforme izobraževanja in tako omogočiti, da nas materialistični bumerang zadene na tistem mestu, kjer se je lastni idealizem zdel najbolj

materialističen. Če združeno delo zamuja pri načrtovanju daljnoročnih in kratkoročnih kadrovskih potreb, to ni le problem združenega dela, ni le naloga, ki jo je mogoče delno rešiti ne glede na reševanje ostalih problemov. Da reforma ne bo zapustila le forme, je potrebna revolucija izobraževanja in produkcijskih odnosov. Slednjih pa ni mogoče spreminjati brez spremenjenih produkcijskih sil.

Problemi reforme izobraževanja so vezni člen, ki povezuje delo te komisije z delom ostalih komisij. Maksima »Preidimo od besed k dejanjem« lahko v reformnih prizadevanjih dobi sopotnico »Analiza naj predhaja normativno rešitev«. Od marksizma, ki vklepen počiva v normativnih formulacijah o svoji pomembnosti, od marksizma, ki se pojavlja kot togo predpisana podstat, je potrebno narediti korak naprej.

Idejnih in praktičnih vprašanj v delu Zveze komunistov ni mogoče ločevati, čeprav so prva večkrat zavita v oguljeni brokat političnih formulacij. Tako zastrta se lahko polževo vlečejo iz ene resolucije v drugo, ne da bi razrešila tisto, na kar naj bi kot teoretska osmislitev našla odgovor. Izdajanje marksistične literature, popularizacija marksistične teoretske misli itd. so naloge, ki jih polževo rešujemo in kjer nam spodsava že vrsto let, pa se vsakič znova ujamemo v resolucijsko besedilo.

Uveljavljanje neposredne menjave dela je najbolj problematično na področju družboslovnih znanosti. Tov. Mojca Plešec, sociologinja Inštituta za sociologijo pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, je opozorila, da je družboslovno neznanje tisto, ki onemogoča delavcu popolno in učinkovito upravljanje. »Krise upravljalске kompetence, krize upravljalčeve usposobljenosti za obvladovanje vse bolj kompleksnih procesov v celoviti družbeni reprodukciji.« ne bo mogoče zapopasti v njeni posledičnosti brez kvalitetnega družboslovnega znanja, »kajti v procesu samoupravnega odločanja niso njegovemu nosilcu dovolj empirične informacije, temveč potrebuje tudi poznavanje zakonitosti posebnih družbenih procesov.« Da po kongresni delovni vnemi ne počivamo, dokazujemo že v tej številki z okroglo mizo o idejnih vprašanjih reforme visokega šolstva.

Mitja Maruško

P.S. Delavski razred je 9. kongres svoje avangarde zaščitil s pripadniki organov varnosti in veseli smo, da organi varnosti niso zaščitili avangarde delavskega razreda pred njim samim.

TRIBUNA

Časopis študentov Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani-Izdaja UK ZSMS Ljubljana, Trg osvoboditve 1/11, soba 86; 61000 Ljubljana

UREDNIŠTVO: glavni in odgovorni urednik — Mitja Maruško, urednik za kulturo — Marcel Štefančič junior, urednik za naravoslovje — Dušan Turk, urednik za teorijo — ..., urednik za mednarodne odnose — ..., urednik skupne redakcije Tribune in RS za univerzo — Ervin Hladnik, likovna in tehnična urednika — Aljoša Kolenc in Matjaž Požlep, tajnikovanje — Mojca Dobnikar, lektura — Marjetka Šuštaršič, distribucija in prodaja — Franci Baraga.

STALNI SODELAVCI: Marko V. Uršič, Andrej Rozman, Sašo Ostan, Marko Juvan, Miha Javornik, Mladen Švarc, Nada Šabec, Božidar Založnik, Rado Založnik, Saša Levstik.

IZDAJATELJSKI SVET: Jože Petrovčič — predsednik, Primož Hainz, Srečo Kirn, Tomo Grahovec, Andrej Drapel, Breda Papež, Vika Potočnik, Dušan Turk, Mitja Maruško.

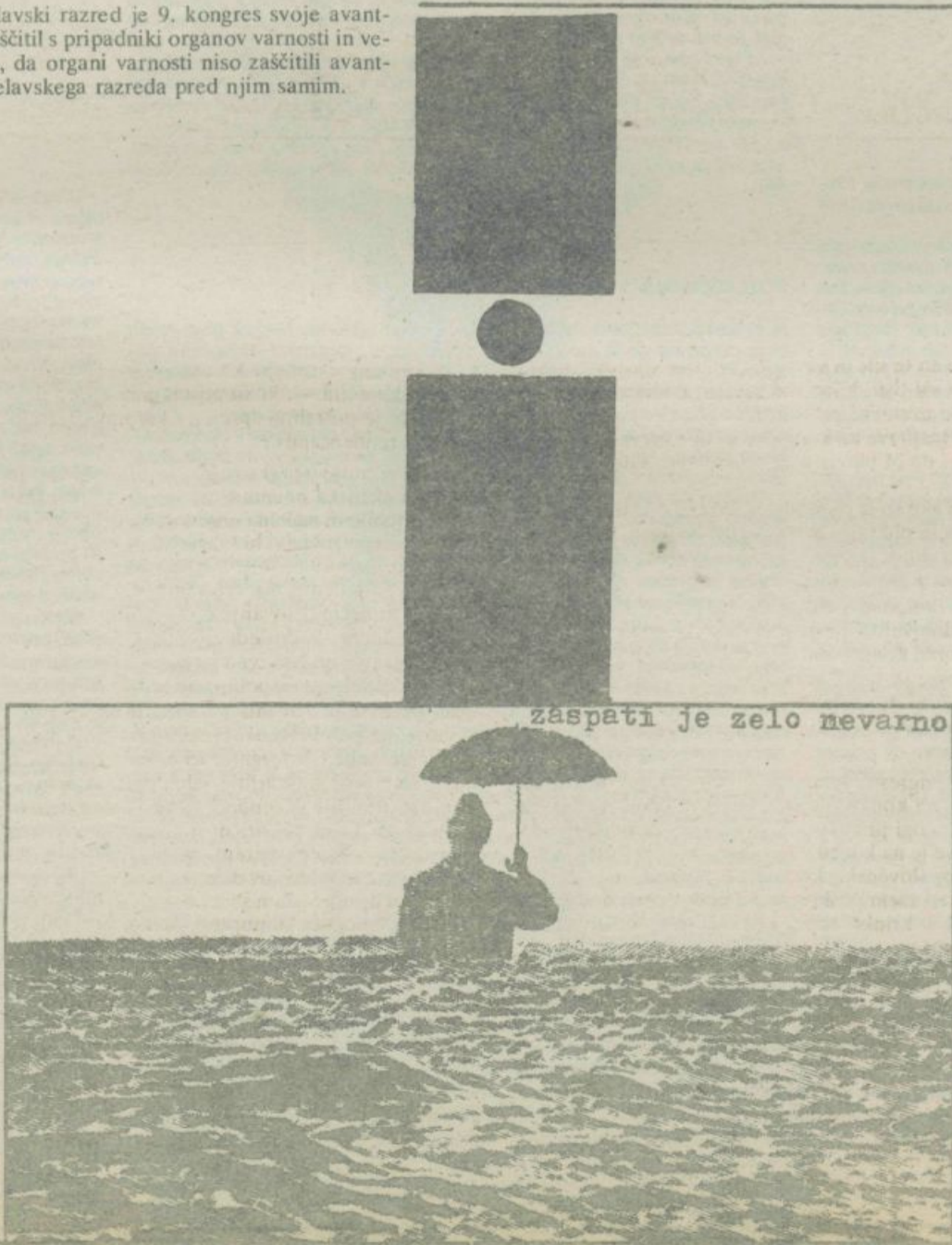
URADNE URE UREDNIŠTVA: vsak dan od 10. do 12. ure

GELOLETNA NAROČNINA za dijake in študente 75,00 din, za ostale posameznike 100,00 din za institucije 150,00 din. NAROČNINO nakažite na naslov: UK ZSMS Ljubljana, 50101 678 47303, s pripisom za Tribuno, na naslov uredništva pa pošljite svoj naslov.

TISK: Tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani, priprava IBM Dnevnik.

Oproščeni temeljnega davka na promet po sklepu št. 421-1/70, z dne 22. januarja 1973.

Likovna in tehnična oprema: studio

IŠČEMO SODELAVCE UREDNIKE

UREDNIKA ZA TEORJO
UREDNIKA ZA MEDNARODNE ODNOSE
UREDNIKA ZA UNIVERZO

Kandidati morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

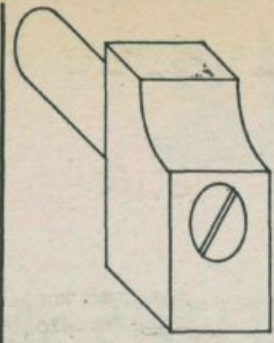
- da so študentje Univerze Edvarda Kardelja
- da imajo vsaj nekaj izkušenj na področju omenjenih uredništev
- da uspejo navezati čim več stikov s sodelavci
- itd.

Kandidati se lahko zglasijo v času uradnih ur v uredništvu Tribune in prinesejo okvirni program uredništva za katerega kandidirajo. Dela in naloge so bajno plačani.

IŠČEMO SODELAVCE

raznih poklicev, usmeritev in neusmeritev, z interesi in brez njih, ki niso popolnoma imuni proti protislovjem, ki jih v študijskem procesu obdajajo. Prispevke solidno honoriramo.

UREDNIŠTVO

REPUBLIŠKA KONFERENCA ZSMS

Center za obveščanje in propagando

ZAKLJUČKI SEMINARJA ZA UREDNIKE GLASIL OK ZSMS IN DOPISNIKE

- Udeleženci seminarja so ob zaključku sprejeli naslednje sklepe in dogovore:
1. Udeležba občinskih konferenc ZSMS na seminarju ni zadovoljiva, saj so se seminarja udeležili mladi le iz 37 občinskih organizacij. Glede na izjemen pomen informiranja v pripravah na XI. kongres ZSMS, prizadevanja za čimboljše občinske glasila in čim širše vključevanje mladih v sredstva javnega obveščanja je tako udeležba zelo vprašljiva (glej bilten »Mladi novinar« št. 1 in 2).
  2. Program seminarja je bil v celoti izveden, predavanja so bila na ustrezni ravni, kvalitetna in so vzpodbujala razpravo. Slabše je bil pripravljen in izveden ustni časopis, kjer se ni mogla razviti razprava o tehniki Mladina (kar je bil eden od namenov), prav tako udeleženci seminarja niso v celoti izkoristili možnosti okrogle mize z uredniki in novinarji osrednjih medijev in mladinskega tiska. Odsotni so bili tudi uredniki Mladine, tik pred začetkom pa so se opravičili tudi nekateri uredniki (DELO, RTV).
  3. Na seminarju so dobro delovale tudi službe COP, ki so skrbele za potek seminarja, sprejem predavateljev in udeležencev, uredništvo biltena, uspela pa je tudi razatava glasil in publikacij, ki jih izdaja ZSMS.
  4. V času seminarja se je sestal tudi COP in pripravil predlog operativnega načrta COP do kongresa. Občinski COP naj v pripravah na kongres posebno pozornost namenijo:
    - spremljanju vsebine predkongresnih razprav
    - izpostavljanju ključnih vprašanj in problemov, ki zadevajo mlade
    - pripravi na MDA ter poteku mladinskih akcij
    - pripravi in izvedbi programov v mesecu mladosti oz. ob sprejemu študentskega leta
    - v maju naj bi ponovno izdali vsa glasila v OK in OO ZSMS s posebnim poudarkom na pripravah na kongres ZSMS
    - posebej naj bi usmerili vse dopisnike in člane uredništev glasil v dopisovanje v mladinski, lokalni in osrednji tisk
  5. Centri za obveščanje in propagando v OK ZSMS naj do konca aprila izvedejo občinska tekmovanja Mladi novinar in Najboljše glasilo ter nemudoma posredujejo predloge za republiška priznanja republiški žiriji.

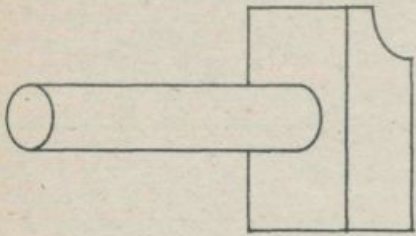
PRED KONGRESOM ZSMS — O INFORMIRANJU

Povod za tole pisanje so zaključki seminarja republiške konference ZSMS za urednike glasil občinskih konferenc ZSMS ter dopisnike mladinskega in lokalnega tiska. Seminar je bil od 2.—4. aprila v Lipici, udeležila pa se ga je tudi avtorica tega članka. Zaključki seminarja so pred nekaj dnevi prispeli iz Centra za obveščanje in propagando pri RK ZSMS (Center je bil organizator seminarja) v uredništvo Tribune in jih v celoti ponatiskujemo, ker se članek v precejšnji meri nanaša ravno nanje, hkrati pa so tudi »zglede« primer informiranja v naši družbi.

INFORMACIJA

Začnimo kar tu: kaj nam povedo zaključki, ki so prispeli k nam zato, da bi nas INFORMIRALI o seminarju? Gremo po točkah:

1. da udeležba na seminarju številčno ni bila zadovoljiva;
  2. da je bil program izveden z nekaj pomanjkljivostmi;
  3. da je informiranje na seminarju taklo, kot je treba;
  4. kakšen je operativni načrt Centra za obveščanje in propagando do kongresa.
- Ce je prva točka še informativna, kar je bilo piscu ali piscem lahko doseči, saj se tiče »zunanje pojavnosti« seminarja, lahko bi rekli golih dejstev, pa se v drugi točki ta informativnost razbini v floskule kot »v celoti izveden«, »ustrezna raven«, »vzpodbujanje razprave«... to je bilo boljše, ono slabše itd.

KONTRAINFORMACIJA (2. točka zaključkov)

A. Program seminarja je bil v celoti izveden. Drži — kvantitativno. Predavanja so bila, ustni časopis je bil, okrogla miza tudi, bilten je izšel, razstava se je kazala.

B. Predavanja so bila na ustreznih ravni, kvalitetna in so vzpodbujala razpravo. Predavanja so bila morda kvalitetna, niso pa bila na ustreznih ravni, bila so ali na tako »visokem« nivoju, da slušatelji niso bili sposobni nikakršne razprave, ali pa so zašla v osnovnošolsko poučevanje o načinih pisanja časopisnih člankov (in ta slednja so v nasprotju s prvimi seveda zelo razgibala avditorij). Organizatorji so po hodnikih, recepcijah, restavracijah in ostalih li-piških pritlikinah ugotavljali, da bi morali na seminar priti mladinci, ki že nekaj vedo o informiranju, in da namen seminarja zaradi preveč pestre strukture udeležencev ne bo dosežen. Ugotavljanja pa so ostala, kjer so se začela, uradno jih na seminarju ni bilo slišati niti jih ni bilo mogoče prebrati v biltenu, še manj v zaključkih.

C. Slabše je bil pripravljen in izveden ustni časopis... itd. Prvi del ustnega časopisa, ki sta ga vodila Darko Štrajn in Vladimir Jerman (govor je bil o mednarodnih odnosih), je bil dobro izveden, na kvalitetnem nivoju in hkrati dovolj dostopen, seminaristi so spraševali in dobivali odgovore in nazadnje je za vse zmanjkalo časa. Drugi del ustnega časopisa (o tehniki Mladina) je bil povsem nepotreben, saj Robi Kovšca in Srečo Zajc, glavni in odgovorni urednik Mladine, očitno svoje zadolžitve nista vzela resno; da je možna kakšna razprava na temo »Mladina«, ju niso prepričala niti vprašanja seminaristov. Ta del ustnega časopisa v resnici ni uspel, to pa predvsem po zaslugi Kovšce in Zajca.

D. ... udeleženci seminarja niso v celoti izkoristili možnosti okrogle mize. Tu se končno z vsoto ostrino zastavi vprašanje organizatorja (Center za obveščanje in propagando): njegova dolžnost ni samo, da poskrbi za »zunanjost«, v tem primeru torej, da organizira okroglo mizo, tj. povabi ljudi, prikrbi prostor in pove tri uvodne stavke, potem pa še (slabo) skrbi za to, da pridejo udeleženci do besede po vrsti, kot so se prijavljali. Organizatorjevo stališče do problema je ostalo neznan, voditelj pa ni bil sposoben niti povzeti tež za okroglo mizo, ki so bile seminaristom dostavljene skupaj s programom seminarja. Nivo okrogle mize je bil primeren nivoju organizatorjevega odnosa do nje: povabljeni novinarji so obmetavali mladince s tem, da se »ZSMS zapira vase«, mladinci pa novinarje s tem, da jih »problemi mladine ne zanimajo« in da o njih »nočejo pisati«. Bile so seveda svetle (pa tudi temne) izjeme na obeh straneh, vendar so izzevale v prazno, zato jih ne bom obnavljala. Avditorij (t.j. udeleženci seminarja z občinskih konferenc) je ostal tiho, in ugotovitev, da »možnosti okrogle mize« niso bile v celoti izkoriščene, je malo manj kot točna; resnica okrogle mize je, da njene možnosti sploh niso bile izkoriščene.

Ugotovitev, ki se nam vsiljuje po dokaj površnem pregledu prvga dela zaključkov, je, da le — ti le zelo približno ustrežajo dejanskim zaključkom, ki si jih je bilo mogoče ustvariti na seminarju. Ta »približnost« pa je seveda ravno tisti magleni zastor, za katerim pisci skrivajo, da jim je informiranje španska vas, ali drugače, da je informiranje problem, ki ga je mogoče »zelo dobro« poznati od daleč, v obliki tisočkrat prežvečenih fraz, navdse težko pa se je z njim srečati od blizu in se spopesti z njim. To ugotovitev potrjuje tako dejstvo, da se organizator (Center za obveščanje in propagando) na svojem

seminarju sploh ni resno lotil problema informiranja, kot tudi dejstvo, da se pisci zaključkov (in v obeh primerih gre za iste ljudi) pri pisanju niso ukvarjali z vsebino seminarja, temveč zgolj z njegovo formo, s povsem zunanjo »uspešnostjo« ali »neuspešnostjo« predavanja, okrogle mize itd. Uspešnost okrogle mize je očitno že v tem, da se pojavi določeno število udeležencev, ki zapolnijo običajni časovni termin (1,5 do 2,5 uri) z določenim številom stavkov, za katere je vseeno, ali kaj pomenijo ali ne... Uspešnost predavanja je očitno že v tem, da predavatelj nastopi in predstavi svojo (če jo ima) ali teorijo nekoga drugega, ne glede na to, ali se med poslušalci zgodi kakšen odziv ali ne (lahko bi malo zlobno svetovali COP-ovcem, kot se tako radi imenujejo, naj si preberejo Steinerja Kvaleja Izpite in gospodstvo — knjigo je izdala založba iste inštitucije, ki »hrani« tudi njih same!). Vsebinsa seminarja ni važna, njegova vsebina je očitno že to, da se dogaja, da je; zato pa je tudi nujno, da so zaključki, ki mu sledijo, tipičen primer »praznega« informiranja, katerega edina kvaliteta (tokrat je, da je strnjeno na eno samo samcatu tipkano stran, medtem ko je sicer zanj običajno, da se razteguje hateguje na desetine ali celo stotine strani. Paradoks, ki še dodatno poudarja to samozadovoljnost, samovšečnost nekega dogajanja oz. njegove forme, pa je, da gre tu za primer informiranja s seminarja o informiranju, da gre torej za nekakšno podvojevanje »praznosti«, ki s tem seveda dobi nadvse očitno vsebino (žal pa ne očitno za COP-ovce).

To podvojevanje je bilo v simbolični obliki vidno že na samem seminarju. Člani COP, ki so bili zadolženi za informiranje v obliki biltena, se samega seminarja (razen okrogle mize) takorekoč niso udeleževali in so bolj skrbeli za »sprejem predavateljev in udeležencev«, kot lepo piše v zaključkih, kakor pa za stik med enim in drugim. To pomanjkanje stika je kulminiralo na okrogli mizi, kjer je, kot že rečeno, avditorij (t.j. seminaristi — z eno samo izjemo) ostal nem.

POTLAČEVANJE VSEBINE

Je osnovna značilnost našega informativnega sistema. Najbolj grob način tega potlačevanja je poleg skrivanja informacij za različni »državnimi, poslovnimi... itd. tajnostmi« vztrajanje pri dolgovoznem, ustaljenem, vsakokrat malenkostno variriranem opisovanju oz. prikazovanju forme: »Včeraj je na pri-jateljski obisk v našo državo prispel... Na letališču so ga sprejeli... V poz-dravnem govoru je dejal, da je krepitev stikov med državama v obojestrans-kelem interesu. Uradni pogovori, ki so se začeli danes jutraj, se bodo nada-ljevali popoldne.« Ali primer naših zaključkov — glej drugo točko!

Obstaja še tretji, bolj prefinjen način, to je selekcija informacij. Le — ta se uradno dogaja iz dveh razlogov. Prvi, ki ga imajo radi »teoretiki« informiranja (verjetno zaradi njegove dozvedno humane ali celo socialistične vsebine), je ta, da velik obseg podatkov povzroča slabšo, ne pa boljše informiranost, saj obilica informacij zmanjšuje intenziteto tistega, ki so mu namenjene. Drugi razlog, s katerim se srečujejo predvsem novinarji pri svojem delu, pa je t.i. »pomanjkanje« prostora, prostora oz. časa, ki se v sublimirani obliki izkazuje kot pomanjkanje senzacionalistične poante. Informacije v časopisih in tv sredstvih so kvantitativno omejene. Ta kvantitativna omejitev pa se v svojem bistvu izkaže za krepko kvalitativno: »prazna« informacija mora biti kratka, če naj bo dosežen njen namen (tj. ideološka manipulacija v najširšem smislu); te kratke informacije pa primerno pestro dopolnjujejo nekoliko daljše in sem in tja celo zelo dolge, ki pa zaradi svoje dolžine niso nič manj »prazne« oz. je tu te »praznosti« na delu toliko, da se eventualna »polnost«, tj. konkretna vsebina porazgubi in jo naslovnik skoraj obvezno zgreši. Tudi če jo najde, če se po nesreči spotačne ob njo, ni s tem možnost ideološke manipuliranosti še nič manjša; nasprotno, naslovnik blažen od sreče dvigne prti nebu hvaležen pogled, saj mu je taka drobtina vsebine zadrla, da on pa že ni manipuliran, saj je — informiran; pri tem seveda pozablja na gosto sito, skozi katerega so bile drobtine presejane.

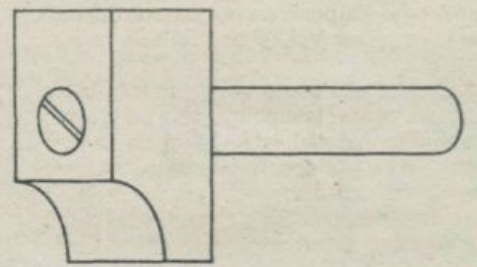
Pri tem sejalsem poslu se, kot že rečeno, poudarja njegov baje humani namen (namreč preprečevanje, da bi ljudi informacije zasule do grla in jih morda celo zadušile), to poudarjanje pa je spet govorjenje o »praznem«. Humanost postavlja na mesto, kjer bi morala spregovoriti produkcijska sredstva, stopnja njihove razvitosti — ki jo pri nas (seveda zgolj z molkom) domo-rodsko zanikujemo. O možnostih sodobnih komunikacijskih sredstev ni besede; ni govora o možnosti vzvratne informacije, čeprav že leta govorimo o tem da je v delegatskem sistemu odločanja vzvratna informacija nujna. Ignoriramo celo možnost, ki so nam na dosegu roke: radijske sprejemnike imamo vsi, sprejemnik pa se, če ga minimalno priredimo, spremeni v oddajnik; centri za zbiranje informacij obstajajo (celo zelo sodobno opremljeni) in delujejo, a so prav tako omejeni zgolj na funkcijo sprejemanja — oddajanje je onemogočeno oz. je reducirano na »oddajanje« v obliki tiska, kar seveda zmanjšuje ali celo izničuje njihove možnosti.

KAJ IMA S TEM OPRAVITI ZSMS

Njeni člani so naslovniki informacij kot vsi drugi, oziroma so v nekoliko slabšem položaju, kot je bilo povedano tudi na okrogli mizi na seminarju. Specifični družbeni položaj mladih vključuje poleg vsega drugega tudi specifičen odnos informacijskih sredstev do vseh njih in posebej do ZSMS. Lep primer iz zadnjega časa je informiranje o pripravah na mladinski kongres. Ob izidu kongresnih dokumentov smo lahko poleg tega, da so izšli, v osrednjem slovenskem časniku DELO prebrali in na osrednji slovenski televiziji slišali, da so programske usmeritve »težke«. Obe informaciji sta bili samo ponovitve ugotovitev iz biltena, ki je izšel na seminarju, s tem dodatkom, da sta ugotovitev iz biltena, ki je bila še za silo vsebinska, zreducirali na trditve, ki ne pove nič drugega kot: roke proč, to je, pretežko! Naslovljenec je seveda ZSMS-jevski slehernik, ki je že tako ali tako vajen, da so razni dokumenti »težki« oziroma težko berljivi in se zato branja raje ne loteva.

Informacija, ki so nam jo ponudili mediji, se ni spustila v vsebino teh »težkih« dokumentov. Če bi se, ne bi mogla mimo tega, da je tu prav vsebina tista, ki je »težka«, takšna pa je zato, ker analiza družbenih razmer ni življenjskega poskočnice, saj tudi družba ni poskočnica. Družbeni odnosi so zapleteni ta zapletenost pa terja teoretski pristop, kritično analizo, ki se ne more dogajati na nivoju osnovnošolskega »spoznavanja družbe«. Pristajanje na tak nivo bi pomenilo pristajanje na podrejen položaj mladih tudi sicer, ne le v teoriji.

Ce so se torej avtorji kongresnih usmeritev z vsoto teoretsko resnostjo lotili družbene analize, zaslužijo za to vso pohvalo, da ne rečem družbeno priznanje. »Informacije« o »težavnosti« dokumentov so seveda vse prej kot to; so predvsem voda na mlin tistih družbenih sil, ki se bojijo razkrivanja družbenih protislovij, saj le — to pomeni med drugim tudi razkrivanje njihove družbene moči in nemoči.

Druga stvar pa je, kako se programske usmeritve lotevajo samega problema informiranja. Usmeritve ugotavljajo, da »se nismo zgradili celovitega samoupravnega sistema informiranja«; da si bo ZSMS »prizadevala za nadaljnje podružbljanje sredstev javnega obveščanja« in za to, da bo delavski razred imel »dostop do informacij, ki jih potrebuje za dejansko odločanje«; da se sredstva javnega obveščanja »zapirajo v svoje lokalne okvire«, ohranja se monopol nad nekaterimi informacijami itd. Očitno je avtorjem v poglavju o informiranju »umanjkal« tista kritičnost, ki je sicer značilna za večji del usmeritev. Pozabili so na analizo samega informativnega procesa, ki bi morala biti izhodišče za kakršnokoli govorjenje o »celovitem samoupravnem« sistemu informiranja. »Podružbljanje sredstev javnega obveščanja« se niso lotili konkretno, nič ni govora o tem, kako naj bi to podružbljanje zgedalo oziroma kako daleč je že in kako daleč še ni, kje se je treba podružbljanja lotiti, da bo »prizadevanje« rodilo tudi kak uspeh. Avtorji se tudi niso vprašali, kdo odloča o tem, katero informacijo delavski razred »potrebuje za dejansko odločanje«; pozabili so, da gre, če govorimo o »potrebni« in »nepotrebni« informacijah, očitno za neko povsem konkretno družbeno silo, ki informacije poseduje in jih po svoji presoji poseduje, njena presoja pa je nujno v prid njenemu lastnemu interesu. Umanjkala je torej analiza monopola v informiranju, s tem pa analiza temeljnega problema informiranja sploh.

Na drugem mestu v usmeritvah, kjer je še enkrat govor o informiranju, so stvari postavljene bolj konkretno, a žal nič bolj poglobljeno. Tu beremo o mladinskem tisku — glasilih, revijah, knjigah, KRT, pa o potrebi po politični propagandi ter po kritičnosti in angažiranosti mladinskega tiska. Tudi tu ostaja razvoj produkcijskih sredstev zamočan, zamočane ostajajo možnosti, ki nam jih nudijo sodobne tehnološke rešitve.

Ce torej programske usmeritve med drugim ugotavljajo, da je trenutno eden bistvenih problemov v razvoju samoupravnih odnosov ta, da je stik med delegacijami oz. delegati ter njihovimi »bazami« pretrgan, ostaja ta ugotovitev zgolj ugotovitev oz. kvečjemu apel na »delegatsko« ali »samoupravljalsko« ali celo »socialistično« zavest delegatov in njihovih volilcev, naj si vendar posredujejo informacije (seveda pisмено — oz. v obliki raznih gradiv — ali eventualno ustno). Tak apel ne pomeni nič drugega kot zapiranje oči pred razredno vsebino monopoliziranja informacije in še posebej pred razredno vsebino omenjenega pretrganega stika, t.j., če smo natančni, stika, ki ga ni. Seveda uvajanje razvite tehnologije niti zdaleč ne bo kar rešilo razrednih protislovij; toda ignoriranje tehnološkega napredka jih lahko v zadnji instanci zgolj poglubi.

Zanemarjanje sodobnih tehnoloških rešitev — ali točneje, enostranska uporaba sodobne tehnologije — bo seveda prej ko slej onemogočeno, saj bo svet prišel do nas, tudi če ne maramo vedeti zanj. Glede na siceršnjo kvaliteto programskih usmeritev za 11. kongres ZSMS pa predlagam avtorjem, naj vendarle ne čakajo na svet, ampak naj problem ponovno obdelajo in ga na kongresu zastavijo bolj radikalno. Ne zadostuje namreč le radikalizacija načelnih opredelitev ZSMS, ki jo programske usmeritve vsebujejo — radikalizacija je ob načelni zaostritvi nujna tudi ali celo predvsem v konkretnih problemih.

O čakanju na svet in radikalnosti pa bi morda lahko razmislili tudi COP-ovci, ko bodo spet pripravljali kak seminar.

MARUŠKO

Današnja okrogla miza, naj bi bila tisti korak nazaj, ki omogoča dva koraka naprej. Bila bi naj tisti kanček skepe, ki odstopa prostor teoretiskemu razmisleku. Govoriti o idejni naravnosti reforme visokega šolstva v času po 9. kongresu Zveze komunistov Slovenije in po problemski konferenci univerzitetne konference Zveze komunistov Slovenije na naši univerzi ne zveni preveč aktualno. In vendar je vedno znova potrebno reagirati na optimizem, ki ga premore normativno uveljavljanje reforme usmerjenega izobraževanja. Zakoni in protislovja blagovne produkcije, ki jih zagotavlja dosežena stopnja razvitosti samoupravnih socialističnih odnosov, omogočajo in zahtevajo drugačen pristop. Zahtevajo celovito analizo produkcijskih odnosov in vlogo izobraževanja v njih. Ob vsem tem pa ne bo mogoče navezati stare univerze na sedanje združeno delo. Potrebno bo revolucionirati eno in drugo. Ko govorimo o nujni navezavi visokega šolstva na združeno delo in obratno, ne povemo nič novega. Pač pa bo potrebno obrisati prah s stare resnice, ki pravi, da v zgodovini ni neprotislovnih družbenih procesov in ne neprotislovnih družbenih institucij.

Fabinc:

Mislím, da problematika naše univerze — govorim o ljubljanski univerzi — ni neka posebnost med univerzami v Jugoslaviji in v svetu. Velikokrat slišimo o zaostrenih problemih univerz v svetu: njihovi problemi so sicer odsev drugačnih družbenih razmer, vsem pa je skupno izražanje v kriznih oblikah. Govori se o krizi ali celo o katastrofi izobraževalnega sistema, — predvsem v zahodnem svetu, kjer so ti procesi mogoče bolj vidni kot drugod —, izhod pa se išče v racionalizaciji univerz ipd. To bo tudi tema konference evropskih rektorjev univerz letos maja.

Naša univerza je stopila v reformo, ki — vsaj po moji oceni — ni enosmerna. Vsebuje preobrazbo izobraževalnega procesa nasploh — ta se povezuje z idejo permanentnega šolanja, z reformiranjem pedagoških metod itd. —, hkrati pa je tu še druga smer, mogoče bolj poudarjena, in sicer smer družbenoekonomske preobrazbe visokega šolstva in njegovega položaja v družbi. V ožjem smislu je to uvajanje svobodne menjave dela ter iskanje novih odnosov med visokim šolstvom in družbenim delom. In končno je tu še tretja smer, ki se zdaj vse bolj vsiljuje kot realnost: gre za »racionalizacijo«, vendar ne za pedagoško ali družbenoekonomsko, ampak za nekakšno kvaziekonomsko racionalizacijo; iščejo se organizacijske poteze, s katerimi bi zmanjšali stroške visokega šolstva. Ta smer je očitno odsev ekonomskih težav, s katerimi se v družbi srečujemo. Vse tri smeri reformiranja se nenehno prepletajo, kar večkrat vodi do dodatnih zapletov — poleg tistih, ki jih vsaka reforma sama po sebi mora povzročiti, če je res reforma. Míme preobrazbe pač ni. Glede na smeri preobrazbe se postavlja vprašanje, kje smo, kam gremo, kaj poskušamo, kaj smo dosegli in kaj naj bi dosegali. Vsekakor smo šele na začetku procesa.

Nesmiselno bi bilo same sebe prepričevati v nasprotno. Na osnovi lastnih izkušenj pa bi kljub temu, da smo na začetku, lahko rekli, da se v visokem šolstvu utrjuje spoznanje, da se mora v njem in v odnosih z družbo nekaj spremeniti. To je po mojem bistveno. Izhajajoč iz tega, smo storili tudi prve korake v smeri reforme.

DEBENJAK

O krizi univerze in o nujnosti spremembe govorimo že vrsto let in vsaj od srede šestdesetih let naprej je tudi mednarodna diskusija o krizi univerze stalno na dnevnem redu; tudi pri nas se nenehno poskušajo najti izhodi iz tega. Mislím, da to kaže, da je treba na univerzi — takšni, kakršno smo podedovali — nekaj spremeniti. Ampak zato se moramo najprej vprašati: kakšno univerzo smo podedovali? Če gledamo historiat univerzitetnega študija, vemo, da je najprej obstajala takšna univerza — v Nemčiji je deloval na njej še Kant —, na kateri so bili predpisani učbeniki, ki so jih napisale »avtoritete«. Študij je bil popolnoma enotno določen s strani ministrstva, tako kot šolski red v srednjih šolah, in univerzitetni profesorji so na podlagi vnaprej danih in zadanih učbenikov dajali samo komentarje. Ti komentarji so bili bolj ali manj lucidni, toda celo tako velik filozof, kot je bil Kant, ali pa še kak drug tako velik znanstvenik na svojem področju ni mogel povedati kaj drugega, kot tisto, kar je bilo v učbeniku. Tako se je z znanstvenim delom ukvarjal mimo svoje udeležbe v pedagoškem procesu. Z rezultati svojega raziskovalnega dela je lahko nastopil samo na tistih področjih, za katera ni bilo učbenikov — pri predmetih, ki so se uvedli na novo. To se lahko sliši malo paradoksalno: za fizično antropologijo in fizično geografijo je Kant smel imeti predavanja po svojih knjigah, medtem ko za filozofijo, po kateri je znamenit, pa ne. To je bila srednjeveška univerza humboldtova reforma v Nemčiji pa je Evropi prinesla nov tip univerze — take, ki je bila prvič spoj raziskovalnega in pedagoškega dela, in od tega trenutka je postala vzor za univerzo. Toda humboldtova univerza je bila koncentrirana — to je bila njena časovna meja — okrog skupine humanističnih znanosti. Kasnejši razvoj v devetnajstem stoletju je s širjenjem tehnike, s širjenjem raznih tehničnih strok njeno zamisel spravil v krizo: z nastajanjem cele vrste posebnih strok so se dosegali vsi mogoči kompromisi in tako je začela ta enotna univerza — univerza kot celota v sebi — trohneti. Ta proces je trajal zelo dolgo in pripeljal je do tega, da so se reformatorji v nekem

trenutku celo oglasili z idejo, da bi namesto univerze — namesto schola universa — nastopila schola multiversa, se pravi, da bi to bil preprosto samo venček mnogih šol. Proti temu je nastala zahteva, da je treba vendarle izhajati iz celote — in ta zahteva je bila prav na levi družbenega spektra zelo jasna in da je treba vendarle izhajati iz tega, da je univerza universitas serum oziroma da univerza izraža sama s seboj enotnost in medsebojno povezanost znanosti in da ni mogoč noben revolucionarni program, noben program preobrazbe, ne da bi bile vse znanosti med seboj usklajene, povezane. Skratka, na ravni znanosti naj bi se stvari spojile in šole naj ne bi bile ločene medsebojno na posamezne čisto ločene strokovne kanale. Ta dva modela za preobrazbo univerze sta začela med seboj konkurirati in znašla sta se naravnost v klinču.

Rezultat takega konkuriranja dveh zoperstavljenih modelov je bil seveda kompromis, ki je enkrat kazal v eno smer, drugič v drugo. Tudi dosežani reformni poskusi — vse tisto, kar se je formalno na univerzi doslej — so bili ujeti v ta dva ekstrema. Če izhajamo s tega stališča, potem je v tem trenutku za univerzo gotovo odločilno, da je med tema dvema modeloma: prvim, ki je videti

dij, ki spada v neko celoto, in da tako, kot je kot študij parcialen, potem terja neko sintezo, tako terja tudi dejavnost, v katero s tem parcialnim študijem stopaš, neko sintezo in usposobljenost za to sintezo. Zato je to usodno vprašanje! Ali bo, vzemimo, tisti, ki bo predlagal, npr. kot prometni strokovnjak neko prometno rešitev, videl samo svoj prometni problem, ne bo pa videl nobenih družbenih konsekvenc in ne bo pripravljen slišati drugih strok, ali pa bo, nasprotno, s perfektnim poznavanjem svojega vprašanja odprt nasproti drugim strokam. V prvem primeru bo cela vrsta med seboj sprtih, fahidiotskih rešitev, v drugem primeru bomo imeli tisto, kar samoupravna družba potrebuje. Ampak to so stvari, ki jih je dejansko treba premisliti in medsebojno izravnati.

Maruško:

Odprli smo eno bistvenih vprašanj reforme, predvsem to, da znanstvenega in pedagoškega dela, raziskovalnega in izobraževalnega dela na univerzi ni mogoče ločevati. Ob tem pa lahko ugotovimo, da v samoupravnem sistemu obstajata paraleli v samoupravnih interesih skupnostih, kjer se vprašanje raziskovanja in vprašanje izobraže-

Vprašanja reforme visokega šolstva

vanja rešujeta ločeno. Del tega protislovnega položaja se gotovo prenaša v načrtovanje reforme visokega šolstva. Vredno bi se bilo vprašati, koliko je univerza kot institucija pripravljena na reformo.

vanja rešujeta ločeno. Del tega protislovnega položaja se gotovo prenaša v načrtovanje reforme visokega šolstva. Vredno bi se bilo vprašati, koliko je univerza kot institucija pripravljena na reformo.

Žižmond:

Univerza se pravzaprav sama s seboj ni sistematično ukvarjala, niti raziskovalno niti razvojno. Mislím, da so bile pobude, ki so izhajale predvsem iz potreb po planiranju nadaljnjega razvoja univerze v šestdesetih letih in ki so se uresničile deloma preko ustanovitve posebne enote (Centra za razvoj univerze), tiste, ki so v tistem času nakazovale potrebo po tem, da univerza o svojem razvoju avtohtono pove sama sebi čim več strokovnih, morda celo alternativnih rešitev nadaljnjega razvoja. Vendar pa je ustanovitev Centra in to strokovno delo padlo v relativno neugoden čas; neugoden zato, ker je v tem času pojem univerze že z Zakonom o visokem šolstvu iz leta 1975 presegel dotedanji obseg delovanja. Takrat so se morale v univerzo obvezno, po zakonu, združiti tudi tedanje višje in visoke šole in umetniške akademije. S tem se je spremenil koncept dotedanje univerze, v katero so bile združene samo fakul-

tete in v kateri je bilo popolnoma jasno in samo po sebi razumljivo, da je funkcija univerze in njenih članic predvsem izobraževalna in znanstvena — raziskovalna.

Dejavnost se je razširila najmanj še na umetniško dejavnost, ki je neke vrste analogija raziskovalnim dejavnostim po fakultetah; po drugi strani pa se je zožila, ker se višje šole v raziskovalni proces niso vključevale in se tudi danes ne vključujejo. Univerza je postala nova skupnost, ki je dotlej v taki obliki v Jugoslaviji nismo poznali. Univerze v Jugoslaviji se zelo različno organizirane, npr. v Srbiji višje šole v univerzo niso vključene, v nekaterih republikah pa so rešitve podobne kot v Sloveniji. Ta rešitev je bila postavljena zunaj.

O njej v okviru univerze ni tekla posebno močna razprava, kajti takrat se je zdelo, da je zelo pametno in ustrezno združiti vse izobraževanje po srednjem izobraževanju v celoto in povečati sodelovanje višjih in visokih šol s fakultetami. Prepričan sem, da je takrat to imelo pozitivne posledice tako za višje šole in umetniške akademije, pa tudi za fakultete. Vendar pa novih oblik delovanja članic, ki so združene v Univerzo, nismo do zdaj niti preverjali niti jih skušali reševati. Nismo iskali vloge, ki naj bi jo imela univerza — v ožjem smislu besede — kot povezovalka vseh visokošolskih organizacij. Na področju »dualizma« izobraževalnih in raziskovalnih skupnosti se pojavljajo težnje, ki so razumljive in logične. Namreč, da se visokošolske organizacije bolj povezujejo po pannonem principu v posebnih izobraževalnih in raziskovalnih skupnostih, vedno manj pa čutijo potrebo po povezovanju v univerzi kot posebni skupnosti, vendar brez originalnih pristojnosti, brez možnosti, da bi sprejemala sklepe ali obveznosti, ki bi bile obvezne za vse članice. Na ta način obstaja določena nevarnost, da bi se visoke šole vedno manj zavedale, da so pravzaprav neodtujljiv del visokega izobraževanja. Bili so nekateri poskusi — bili pa so zelo ozko omejeni na posamezne stroke ali posamezne discipline, da bi si stroka, disciplina, v sodelovanju z uporabniki opredelila svoj koncept nadaljnjega razvoja.

Vendar tega dela sistematsko, po enotni metodologiji, v okviru Univerze ni nihče spodbujal, ker je Center za razvoj univerze pač zaradi sistema financiranja, neurejenega statusa itd. opravljal vrsto dejavnosti in nalog, ki jih je bil nekdo pripravljeno financirati. Planiranje ali pripravljeno metodologije za srednjeročno ali celo dolgoročno planiranje razvoja univerze (v ožjem smislu visokega šolstva v celoti, njegovih posameznih delov), pač ni bilo nikoli naročeno. V letu 1976 je Center začel raziskovalno nalogo z delovnim naslovom »Analiza razvoja študijskih in raziskovalnih disciplin Univerze v Ljubljani.« Leto kasneje pa je bilo na Raziskovalni skupnosti ocenjeno, da taka naloga nima nobenega pomena v tistem trenutku, in financiranje je bilo ukinjeno. Dovolj kompetentno zastavljena analiza bi, če bi jo v sedanjem trenutku imeli, mogla biti temeljna osnova bodoči reformi visokega šolstva v smislu uvajanja usmerjenega izobraževanja. Še posebej zato, ker se mi zdi, da so v kontekstu usmerjenega izobraževanja, ki je obenem tudi permanentno izobraževanje, nekatere rešitve, ki jih zdaj iščemo in skušamo opredeliti, vse preveč podrejene vplivu trenutnega družbenoekonomskega položaja.

Tako kriza izobraževanja, kot izobraževalne reforme, so stvari, ki potekajo zelo dolgoročno. Če samo vzamemo za primer: vzgojno—izobraževalni programi, ki jih bomo opredelili v naslednjih letih, se bodo začeli izvajati v letu 1985/86 in prvi diplomanti bodo začeli vstopati v delo takorekoč v 21. stoletju — v letu 1990. Kasneje bi veljalo reči več besed tudi o problematiki planiranja na področju vzgoje in izobraževanja, ker je to planiranje izjemno naporno, metodološko zahtevno. Zahteva vrsto podatkov, pristopov in metodologij, na katere enostavno nismo bili in še danes nismo pripravljeno.

Maruško:

Center za razvoj univerze bi lahko kot raziskovalna institucija s svojim kadrom in potencialnim znanjem, ki ga ta kader ima, služil za tiste nujno potrebne analize, ki jih uveljavljanje reforme prav gotovo potrebuje. Tovariš Žižmond, ali je kdo izven Univerze izrazil željo po analizah in ali je bil pripravljen sodelovati tudi s finančnimi sredstvi?

Žižmond:

Lahko bi rekli, da je večina dela, ki ga je Center opravil v preteklosti, uporabna za osvetlitev razvoja visokega šolstva v Sloveniji. Mimogrede naj še omenim, da Center opravlja svojo dejavnost ne samo za ljubljansko univerzo, ampak tudi za mariborsko, ker se zdi, da je v tako majhnem prostoru, kot je Slovenija, neločljivo treba raziskovalno in analitično obravnavati celoten visokošolski prostor. Vrsta raziskovalnih, pa tudi drugih strokovnih in analitičnih storitev, je bila in je še neposredno uporabnih, razen tistih, ki so že malo zastarele. Rekel pa bi, da je lansko leto prišla pobuda izven univerze, od Komiteja za družbeno planiranje, in Center se je z delom svojega raziskovalnega potenciala vključil v dolgoročni projekt »Slovenija 2000«. Ta naloga je v prvi fazi pripeljala samo do osvetlitve, opredelitve in iskanja ključnih problemov nadaljnega razvoja visokega šolstva v Sloveniji. Pripravili smo tudi obsežno anotirano bibliografijo s tega področja in obsežno analitično—statistično gradivo, čeprav zaenkrat še neinterpretirano, lahko pozornemu bralcu jasno pokaže, kje trenutno slovensko visoko šolstvo v primerjavi z Jugoslavijo je, pa tudi nekatere podatke v primerjavi s svetom. Ta pobuda je torej

Vprašanja reforme visokega šolstva

pride lahko nekdo (sanje so nevarne)

prišla izven univerze, mi smo jo zagrabili; bila je tudi financirana in verjetno bomo lahko s to nalogo nadaljevali tudi v prihodnje. Na osnovi materialov, ki jih imamo, bi morali iti v širšo razpravo, med univerzitetne učitelje, študente, pa tudi uporabnike.

Fabinc:

Strinjam se, da je eno od kapitalnih vprašanj obstoja univerze odnos izobraževalnega in raziskovalnega dela. Vendar se reforma kot taka s tem problemom ne ukvarja preveč niti pri nas niti v svetu, saj se vendarle predpostavlja, da je znanstvena dejavnost neločljiva komponenta visokega šolstva. Če ni nje, potem z univerzo nekaj ni v redu. Zato menim, da je današnja reforma univerze nekaj, kar ne izvira iz univerze same, čeprav bo prav ona postala ena od nosilcev reforme. Nasprotno, nekaj se spreminja v svetu, v okolju univerze, in to zahteva določene spremembe v visokem šolstvu. To bi rad ponovno pripeljal v središče naše pozornosti.

Če govorimo o permanentnem izobraževanju, to ni nekaj, kar je vpeljala v življenje univerza, saj to ni njen problem. Očitno je, da se nekaj menja pri človeku. Človek, kakorkoli je že angažiran in celo v kakršnikoli družbi dela rabi permanentno izobraževanje v vseh fazah svojega življenja. Pri tem ima univerza neko posebno vlogo, ki je gotovo ni imela takrat, ko je bil človek drugačen, ko je bil drugačen njegov odnos do celega šolstva.

Druga komponenta je to, da kakorkoli gledamo in kakršnokoli univerzo imamo v mislih, povsod se čuti pritisk, ki prihaja od zunaj, iz družbe — zopet lahko rečemo iz kakršnekoli družbe. Čuti se, da mora univerza živeti skupno življenje z družbo. To se kaže na razne načine, toda kaže se povsod, in to so elementi preobrazbe univerze in njenih tradicionalnih pristopov. Prav ta spreminjena oblika ki je potreba časa in je lahko za univerzo večkrat zelo težavna, zahteva reformo. Oddal bom še dopolnilno razmišljanje. Tovariš Debenjak je lepo omenil, da se reforma na Zahodu odpira konec 60-ih let. Poiskal bom zvezo med dogodki iz 68. leta in tamkajšno reformo. Poskus reformiranja univerze na Zahodu ima v sebi ne le elemente, o katerih sem govoril, temveč še neke druge, npr. socialno-politične. Očitna je želja, da se univerzo pripelje v nek določen red, s stališča družbenih ocen — in sicer negativnih ocen univerze in vloge študentskih množic. Ko govorimo o reformi, tega ne bi smeli pozabiti. Poskušamo razčistiti smisel reforme pri nas za razliko od smisla reforme na Zahodu. Verjetno bi elemente reformiranja lahko našli tudi na Vzhodu. V to bi se morali še poglobiti, saj je vedno bolj očitno, da se ideje o reformiranju povezujejo z večjimi premiki v ekonomskih, družbenih in političnih temeljih.

VREG:

Razmišljal bi dalje v tej smeri. Namreč: misel, ki jo je izrekel tovariš rektor, da moramo poiskati zvezo med reformo univerze in globljimi družbenimi spremembami v svetu, je najbrž tisto, kar nam lahko kaže na neke pomembne probleme in protislovja. Govorimo o treh funkcijah univerze: prva je proizvodnja znanja, to je znanstveno-tehnična revolucija, ki jo univerza opravlja v svetu; druga je socialna, dvig izobrazbe in širjenje znanja; tretja je filozofska — antropološka — o njej je govoril tov. Debenjak. Če bi se najprej omejili na prvo, bi morali reči, da je prodor znanstveno-tehnične revolucije, uvajanje novih znanj, novih spoznaj, nove tehnologije, inovacij, razvoj informacijskih in komunikacijskih sistemov, novih tehnik, uvajanje avtomatizacije in robotizacije, celoten svet pripeljal v nujo, da je moral slediti tem valovom znanstveno-tehnične revolucije.

Nekaterim družbam je to uspelo v večji meri, drugim v manjši. To je bilo odvisno od tega, koliko so bile razvite, kakšne potencialne so imele: kadrovske, tehnološke in podobno. Mi kot družba smo zdaj v podobnem položaju: kako se bomo vključili v tokove svetovne znanstveno-tehnične revolucije in v mednarodno menjavo dela. To je nedvomno element, ki v nekem smislu postavlja pred univerzo določene zahteve.

Od vsega začetka preobrazbe univerze smo se zato odločno zavzemali za to, da mora biti znanost sestavni del univerze. Opozoril bi na procese, ki so v Sloveniji značilni že nekaj let (in ne samo pri nas, pač pa tudi drugje: iz okrilja uni-

verze se »selijo« raziskovalni inštituti in se osamosvajajo. V tem smislu se univerza siromaši, saj se zarišče znanstveno-raziskovalnega dela od nje. Podatki kažejo, da imamo največje raziskovalne potencialne izven univerze, v velikih raziskovalnih organizacijah, in da je v okviru univerze ohranjen samo manjši del raziskovalnega dela in znanstvenih kadrov.

Značilni so tudi podatki, ki so bili objavljeni in ob katerih smo se zadnje čase nekoliko zamislili: delež sredstev za raziskovalno dejavnost, združenih v Raziskovalni skupnosti Slovenije, v družbenem proizvodu je od leta 1976 pa do leta 1980 ostal isti, t.j. 0,31 %. To pomeni, da so sredstva dejansko manjša, da je raziskovanje v okviru univerze in raziskovalne skupnosti dejansko upadlo. Res pa je, da je ta delež porasel v velikih raziskovalnih organizacijah izven univerze, predvsem zaradi neposredne menjave dela z uporabniki (tako uresničujejo 80 % svojega dela). Ta delež je rasel od leta 1986 do leta 1980 OD 1,02% do 1,20%. Delež skupnih prihodkov je tako zrastle od 1,33% na 1,51%. Delež celotnega prihodka v družbenem proizvodu znaša leta 1980 res 1,90%, tako da se Slovenija približuje dvema odstotkama, ki smo si jih pred leti zastavili kot cilj.

Vendar se obseg raziskovalnega in razvojnega dela v zadnjem obdobju povečuje predvsem na račun razvojnega dela, medtem ko obseg razvojnih raziskav pada in je na nekaterih področjih že na kritični meji. To pomeni, da raziskovalne organizacije in inštituti v okviru univerze delajo v večjem obsegu predvsem aplikativna razvojna dela, upadajo pa razvojne in fundamentalne raziskave.

Se slabši je položaj na področju izobraževanja. Delež sredstev za izobraževalno dejavnost v družbenem proizvodu naglo pada: v omenjenem razdobju je upadel od 0,49% na 0,42%; trend padanja pa se nadaljuje. Visokošolske izobraževalne organizacije to težnjo nekoliko zaustavljajo z neposredno menjavo dela, bodisi z aplikativnimi raziskavami bodisi s študijem ob delu in z izobraževalnimi seminarji. Vprašati se moramo, kaj upad raziskovalnega in izobraževalnega deleža za slovensko univerzo pomeni: Nedvomno, da se kot univerza vedno težje in počasneje vključujemo v tokove znanstveno-tehnične revolucije v svetu, na mnogih področjih pa je ohromljeno tudi lastno ustvarjalno delo.

MIHEVC:

O tej krizi bi želel še nekaj povedati. V neki anketi smo vprašali univerzitetne učitelje ali se počutijo bolj raziskovalce ali bolj pedagoge. V veliki večini so odgovorili, da bolj kot raziskovalci in da je njihova pedagoška vloga težja od raziskovalne. Če poslušate študente, se ti najbolj pritožujejo nad tem, da morajo opravljati izpite. Predavanja bi še nekako poslušali. Pedagoška opravila so tako učiteljem kot študentom najbolj odveč. Zakaj? Precejšen del krize univerze izhaja tudi iz tega, da je družba porivala univerzo (delavce na njej in študente) v vlogo šolnika in šolarja in je profesorje odmikala od vloge samostojnih raziskovalcev in tudi angažiranih družbenopolitičnih delavcev. Študente pa je porivala v vlogo učenčkov, ki naj se pripravljajo na neko bodoče strokovno delo v družbi. To razkranjanje na pedagoško in raziskovalno vlogo je del krize visokega šolstva in univerze nasploh, ki jo poskušamo premagati tudi z dosedanjim preobrazbo. Premagati na ta način, da izobraževalne programe bolj tesno navežemo na razvite raziskovalne kapacitete, na nov koncept strok, posameznih znanosti, posameznih predmetov. Drug vidik razkranjanja starega univerzitetnega tkiva je način upravljanja univerze, način upravljanja visokega šolstva in šolstva ter znanosti nasploh.

Ta način upravljanja je na vzhodu kot na zahodu že dolgo v krizi. Na zahodu iščejo nove

možnosti predvsem z zaostritvijo informacijske kontrole nad univerzo, tudi na vzhodu iščejo podobne rešitve. Naša rešitev je že od nekdaj v tem, da se išče samoupravna pot skupnega sodelovanja učiteljev, študentov in uporabnikov, povezave med delom univerze in socialnim okoljem itd. To samoupravnost univerze v zadnji reformi nekoliko manj izpostavljamo. Zdi se mi značilno, da opuščamo celo uzakonjene aksiome, ki pravijo, da je samoupravljanje način vzgoje ljudi na univerzi. Kar naprej iščemo neke instrumente, s katerimi bi študente vzgajali, neke predmete in možnosti, vedno manj pa govorimo o tem, da bi sodelovanje vseh sodelujočih na univerzi lahko bil tudi način vzgoje študentov, učiteljev in tudi socialnega okolja. Zdi se mi, da je največja težava, pred katero stoji univerza: nadaljnji razvoj njenega dela kot nove sinteze znanosti, raziskovalnega dela, pedagoškega dela v nešolskem pomenu besede in uveljavitev samoupravnih odnosov. Vemo — in celo ankete kažejo — da prav nerazvitim samoupravnim odnosom lahko pripišemo precejšnjo pasivnost študentov, neprisotnost v svetu univerze, v svetih visokošolskih organizacij, to, da študentskih delegatov skoraj ni v skupščinah izobraževalne skupnosti. Ne vem, ali je kdaj prišel kakšen študent — zlasti brezposeln — na skupščino Skupnosti za zaposlovanje itd. Ta nerazvitost samoupravnih odnosov je zame še tista velika rezerva, ki jo moramo napolniti.

DEBENJAK:

»Mislim, da je bila cela vrsta vprašanj načeta. Opravičujem se, da se še enkrat oglašam, ampak res bi bilo koristno, da bi se še o nekaterih stvareh razpravljalo. Prva stvar je ta: ena od velikih sprememb, ki jih je univerza doživela, je bila ta, da je postala masovna. To velja za vse stroke, tudi za filozofijo. Na ekonomiji je v en letnik vpisanih več kot tisoč študentov, na tehničnih fakultetah prav tako, na FSPN jih je v prvem letniku 300 in tako naprej. Univerza je torej postala množična tudi pri nas. Za Jugoslavijo to velja še mnogo bolj in beograjska univerza, ki je zdaj udarjena z velikim številom čakajočih diplomantov, je ena najbolj gigantov in gigantomanskih univerz v svetu. V času prvih reform se je ugotovilo, da naj bi univerza dosegla kritično točko pri točki 2000 — to je približno tista kritična masa, pri kateri pride eksplozija, ravno tako kot je kritična masa pri atomski bombi. Reklo se je celo, da če bi imelo biti 21, sta boljše dve univerzi po 10,5 kot pa ena z 21. To je bila ugotovitev iz šestdesetih let. Ravno masovnost, ki zmanjšuje tudi preglednost, otežuje študentu navzočnost. Vse to so stvari, ki nakazujejo, kako je danes univerza precej drugačna kot je bila včasih.

Druga stvar je demokratizacija. Tudi našo univerzo je zajela demokratizacija z udeležbo, z mnogo večjim vplivom študentov kot ga poznajo stare univerze. Razvile so se najrazličnejše oblike. Ne samo družbene: ne samo povezovalne širšega družbenega interesa z univerzitetnim interesom s pomočjo t. im. družbenega upravljanja kar je bilo že v 50-ih letih, ampak tudi še s čedalje večjim aktiviranjem vloge študentov od 50-ih let naprej. Drug problem je, da se je v svetu močno, pri nas pa v manjši meri, začelo kolo obračati nekoliko nazaj. Vpliv študentov se je začel zmanjševati. Zakaj in od kod ta tendenca, zakaj in od kod v svetu celo izrazita gibanja za obstrženje udeležbe študentov, asistentov itd? To bi pokazala socialna analiza. Pokazala bi, da je s tem, da se — tako kot je prej rekel tovariš rektor — dogaja neko discipliniranje univerze. Pri nas za takšno desno discipliniranje univerze seveda ne gre. Vendarle imamo težnje zmanjševanja, boljše reduciranja vloge študenta — kar je v Zakonu tudi opazno (če primerjamo sedanjo zakonsko funkcijo študentskih delegatov z nekdanjo). To so dejstva, ki niso nepo-

sredno zvezana s tem, čeprav so posredno močno povezana. Tudi vloga izobraževanja se je spremenila. Neverjetno, kakšno ekspanzijo je dobila beseda izobraževanje. Izobraževanje se je dolgo časa postavljalo v nasprotje z omiko (Ausbildung je konkurirala z Bildung, in sicer izključno v pomenu dressura za poklic). Danes je izgubila mnogo teh konotacij. Izraz je dobil neverjetno ekspanzijo, pri čemer je vprašanje, kaj pomeni permanentnost izobraževanja (ko se enkrat že vzpostavi to vprašanje). Dve možnosti sta. Prva je — ta težnja je bila nekaj izredno pozitivna — tisti, ki jih je določen zgodovinski trenutek zatek v podrejenem položaju in manjši stopnji izobrazbe, v podrejenih poklicnih vlogah, pogojenih tudi z manjšo izobrazbo, v svoji izobrazbi napredujejo.

To je bila težnja, za katero je bilo videti, da ima nekaj pred seboj. Vsi napredni ljudje zdaj že polpretekle dobe prejšnjega desetletja so jo izredno pozdravili. Takrat je bila parola, ki je izredno potegnila, »Delavce na univerzo«; prepričanje, da bo že ta generacija delavcev pridobivala še višjo izobrazbo. Iz tega se je porodila izredno pozitivna ideja — nastopala je v vseh dosedanjih reformah — naj bi bilo čim več študija iz dela in ob delu. Potem se je nekaj zgodilo z ekonomsko situacijo — našo in svetovno. Na eni strani vidimo, da pri nas še vedno obstaja zahteva po tem, a nasproti tej zahtevi stoji statistika, ki kaže, — če se spomnimo na Rojčeve številke iz kongresnih diskusij — da je od predvidenih mest za študij ob delu bilo realiziranih kakih 6%« (številka velja za srednjo izobrazbo).

Obenem se dogaja še nekaj drugega. Interes družbenega financiranja — združenega financiranja — za financiranje študija ob delu nenehno pada; prihajajo namigi, da bi se od njega odstopilo. To je eno. Drugo, zlasti v zaostrenih pogojih, kakršni so zdaj — redkokatera delovna organizacija ponuja kakršnokoli pomoč. Pri tem je popolnoma vseeno, za kakšen študij gre.

Lahko začnemo pri podiplomskem študiju teorije marksizma in samoupravljanja, ki ga je organiziral marksistični center pri Centralnem komiteju in za katerega smo ob velikih težavah dobili prost dan. Obstaja neka družbena realnost, ki pritiska, ovira, ki ne dopušča, da bi se te oblike razmahnile in obstaja neka izražena družbena volja,

izhajajoča iz prej omenjenega hotenja in zahteve, naj bi se kvalifikacijska struktura zaposlenih spremenila s tem, da bi dograjevali svojo vednost. Pri tem je vprašanje tudi — sociološke analize ne kažejo, da bi to bilo zelo pogosto, da ljudje napredujejo v svoji organizaciji združenega dela. Kdor je iz organizacije združenega dela šel na študij — bodisi iz dela bodisi ob delu, ta si mora po koncu poiskati delo, v pretežni večini primerov — zunaj svoje organizacije, v neki drugi organizaciji. Tu obstaja cela vrsta problemov. Kaj se študira ob delu ali iz dela? Vidimo, da se ob delu ali iz dela množično študirajo strokovna področja, ki vodijo proč od materialne produkcije, v upravne službe itd.

To so dejstva, ki kažejo, da je boj za študij ob delu oziroma za tisto, kar se je hotelo doseči s študijem ob delu, težji, kot se je zdelo. Več je ovir, kot se je zdelo. Treba je pogledati, zakaj in od kod, in tudi zelo trezno pogledati resnici v oči. To je prvo. Drugo: vprašanje permanentnega izobraževanja je to, da je danes kvantitativno mnogo več potrebno — in s tem tudi kvalitativno — delati; s tem, da se je vedelo, da nobena diploma ne daje znanja do smrti, temveč da je treba nenehno ažurirati svojo vednost, ki prihaja iz diplome. Takrat, ko je potek sprememb šel v ritmu pošne kočije, je bilo to nekoliko drugače in je bilo treba mnogo manj skrbeti za organizacijske forme dela. Bilo je možno vse prepustiti temu: naj vsak bere knjige. Tisti trenutek, ko ta ritem postane mrzličen, ko se cele poklicne strukture nenadoma zelo spre-

Vprašanja reforme visokega šolstva

nijo — vzemimo samo, kako se je spremenilo tiskarstvo, v tistem trenutku, ko je cela struktura stavcev izpulila kvalifikacijo, saj — tisto, kar mora znati tipka, mora danes znati stavec — ko se tako čez noč spremeni poklic, se cela vrsta ljudi znajde na cesti. Ta vprašanja so tudi že bistveno kvalitativno drugačna — postala so vprašanja prešolanja? Iz enega poklica prestopiš z organizirano pomočjo na drugo poklicno področje in se vsega potrebnega naučiš. Ali gre tudi za to?

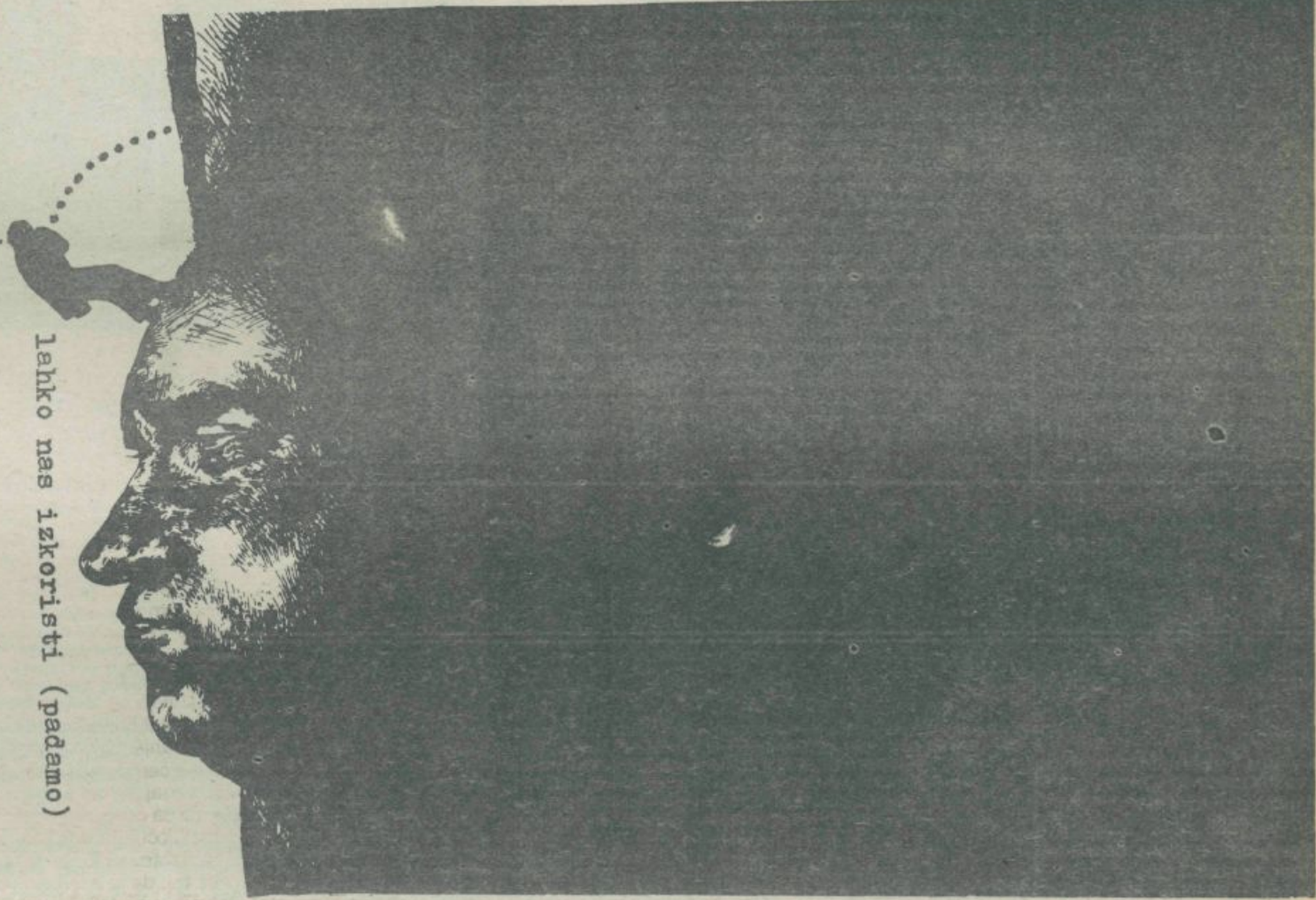
VREG:
To je zdaj drugo vprašanje?!

DEBENJAK:
To je problem!

VREG:
Očitno je, da imamo v zadnjem obdobju v Jugoslaviji opravka z nekakšno krizo izobrazbene politike. Morda je ta definicija preostra, ampak procesi in protislovja kažejo krizo. Do kakšnih paradoksov in težavnih socialnih stanj nas je ta kriza privedla, bom ilustriral na nekaterih primerih: prvi paradoks samoupravnega socializma je v tem, da cele mlade generacije ne morejo realizirati svojih aspiracij tako, kot so si jih zamislile v svojih življenjskih ciljih. Ko doštudirajo, svojega študija ne morejo uporabiti pri kreativnih naporih v združenem delu. To je izrazito protislovje, ki postavlja cele generacije pred usodno vprašanje: kako se bom v tej samoupravni demokraciji znašel, kako bom uveljavil svojo ustvarjalnost, kako bom prispeval k razvoju? To so vprašanja, ki si jih zastavlja mlad človek. Tako se sprašuje predvsem tisti, ki je »žrtev« napačne izobrazevalne politike, napačnega usmerjanja v poklic. Opozoril bi na posledice množičnosti izobrazevanja, na to, da so naše univerze postale masovne. Danes ima v Jugoslaviji okoli milijon ljudi visoko ali višjo izobrazbo, vendar dela dve tretjini dela izven materialne proizvodnje in izven neposrednega znanstveno—raziskovalnega dela.

Očitno je, da nimamo optimalne in racionalne razmestitve kapacitet na univerzah v Jugoslaviji in seveda s tem tudi ne razmestitve izobrazbenih kadrov. Na eni strani imamo množico »neproduktivne« inteligence. To je dejstvo, ki rojeva težke socialne in politične posledice. V nekaterih republikah in pokrajinah je ta hiperprodukcija inteligence, ki jo produciramo na univerzah, privedla že do težkih problemov. V Sloveniji k sreči ta problem ni zaosten, ne vemo pa, ali se ne bo problem nezaposlenih diplomantov ostreje pojavil že naslednje leto. Na drugi strani pa vidimo, da imamo v združenem delu v povprečju izredno slabo strukturo strokovnjakov. Povprečna izobrazbena struktura je nizka, hkrati pa združeno delo danes ni pripravljeno ali ni sposobno absorbirati o mladih ljudeh, ki bi lahko bili nosilci razvoja. To je zame ključen problem. Kako to razrešiti? To je problem družbene reforme, ne samo preobrazbe visokega šolstva. Reforma mora sprejeti celotna družba. Dojeti jo moramo v izobrazbeni politiki, v gospodarstvu, v družbenih dejavnostih, v politiki in drugje. Tu se odpirajo veliki problemi, ki niso razrešljivi samo s sprejemanjem smernic ali novih izobrazevalnih programov. Sprožiti moramo razumno preobrazbo univerze in v tem smislu celotno prestrukturiranje družbe.

DEBENJAK:
K temu še tole. Zanimiv je podatek — milijon ljudi. Povedati pa moramo, da je v začetku šestdesetih let veljala mednarodna parola, ki je tudi pri nas odmevala, da je pravzaprav prihodnost v fakultetno izobraženih celotnih narodih. Ko je bil v teh prostorih sociološki inštitut, je bil Zihert eden od zagovornikov tega, lega 59, 60, 61. Takrat je bilo to videti kot cilj, ki je mogoč. Bil je optimizem, ki zelo odstopa od današnjega stanja, ko je videti, da celo Slovenija kot gospodarsko najrazvitejši del Jugoslavije čuti ogromno potrebo po tistih, ki bodo končali skrajšane programe, ne pa po ljudeh z univerzitetno izobrazbo. Lahko ugotovimo, da so problemi, ki jih imamo, dediščina slabega planiranja. Pot do fakultetno izobraženih celih narodov gotovo ne vodi skozi administrativno izobražene narode, temveč skozi tehnično, medicinsko, poljedelsko, zraven še humanistično itd. izobrazbenost. Ne samo pravniško, upravno itd.

Lahko nas izkoristijo (padamo)

TURK

Ob uveljavljanju in vsem, kar se dogaja okrog usmerjenega izobraževanja, se mi postavlja tole vprašanje: Reforma šolstva, ki se pripravlja v naši družbi je zgodovinsko pogojena v tem, da želi družba (pa ne samo naša) organizirati proizvodnjo in s tem tudi sebe kot družbo. Na ta način želi zaradi omejenih potencialov, ki so na razpolago, nekako obvladovati družbeno proizvodnjo ter jo racionalno organizirati. Gre za naravne zaloge in podobno, jasno pa tudi za potenciale, ki se skrivajo v ljudeh. V tem kontekstu se reforma univerze, ki jo pripravljamo pri nas, premalo opira na doprinasanje k cilju racionalne organizacije družbe in proizvodnje. Izhaja iz obstoječega dela in njegovih potreb. Sistem svobodne menjave je zasnovan tako, da izhaja iz današnjih potreb, iz današnjega dela. Že danes pa vemo, da bodo potrebna precejšnja prestrukturiranja v načinu dela in mogoče tudi to je precej kruto — odmiranje nekaterih panog, ki so danes zelo pomembne. Na primer: zelo vprašljiv je obstoj in možnost konkuriranja kovinarske, predvsem avtomobilske industrije na naših tleh v nadaljnjih desetih dvajsetih letih glede na svetovni razvoj tovrstne industrije. V takšnem okviru bi bilo potrebno iskati nek metodološki model, ki naj bi zagotovil racionalno organiziran izobrazevalni sistem in dajal možnost za poseganje v prihodnost družbe na ta način, da bo gojil, vzgajal in izobraževal kadre za obdobja, ko bodo ti prišli iz rednega šolanja. Z reformirane univerze naj bi prišli prvi kadri okrog leta 1990, tisti pa, ki so danes v osnovni šoli, bodo (tisti del, ki bo nadaljeval s šolanjem na univerzi) zunaj šole okrog leta 2000. Ta sistem usmerjenega izobraževanja, ki izhaja iz obstoječih potreb, zdr. dela se ne more izkazati kot uspešen model v obdobju, v katerem bo s svojimi produkti pričel posegati v družbeno produkcijo. Mislim, da bi se morali ob uveljavljanju reforme spraševati tudi to, če in KOLIKO LAHKO REFORMA NA NAČIN, PO KATEREM JE ZASNOVANA, REŠI, NUDI IN ORGANIZIRA TAK NAČIN IZOBRAŽEVANJA, DA BO V PRIHODNOSTI ZADOSTIL POTREBAM, KI V DANAŠNJEM ČASU NISO TAKO OČITNE IN SE JIH VEČ ALI MANJ IZOGIBAMO. Želel bi, da bi nekdo od tukaj priisotnih o tem kaj več povedal, ker ima mogoče na razpolago več podatkov, kako v tej smeri zastavljati vprašanja in na kakšen način delovati?

Žižmond:

Mislim, da je toeden ključnih problemov. Vsaj 20 odstotkov temeljnih organizacij združenega dela v Sloveniji nima niti srednjeročnih planskih dokumentov. Iz analize — delali so jo na Zvezi skupnosti za zaposlovanje v večjih asociacijah združenega dela, ki imajo prioriteto v srednjeročnem in dolgoročnem razvoju — je razvidno, da imajo samo tri dolgoročni načrt razvoja tehnologije in proizvodnje, vse ostale pa nič, v tem trenutku so taki podatki izrazito porazni. Vprašanje je, v kolikšni meri je srednjeročno in dolgoročno planiranje postalo potreba ne samo delavcev, ampak tudi vodilnih struktur teh delovnih organizacij. Drugo temeljno vprašanje je, zakaj nismo uspeli pripraviti osnovne metodologije za dolgoročno planiranje na posameznih sektorjih združenega dela, ker bi lahko planirali samo na tem temelju. Zmotno je prepričanje, da se da do leta 2000 splanirati po obstoječih poklicnih profilih do človeka natančno, koliko kadrov bomo potrebovali, da pa se planirati temeljne vsebine znanj na posameznih področjih združenega dela. Morali bi planirati tudi osnovne koncepte permanentnosti izobraževanja, ki jo jaz razumem tako: izobraževanje mora predvsem usposobiti posameznika za to, da se bo celo življenje sposoben izobraževati. To je temeljni koncept; lahko bi rekli: ker je znanja vsako leto toliko več, bi lahko neskončno podaljševali čas izobraževanja in potem bi vsi bili samo v šolah. To je nemogoče, zato bi morali postaviti optimalno razmerje med obsegom splošnega in strokovno—teoretičnega znanja — ter med obsegom znanja, ki ga je treba ne glede na velike spremembe tehnologije, ampak že na osnovi majhnih sprememb tehnologije, tehnike in proizvodnje dopolnjevati, spreminjati v celem življenjskem obdobju. Ko bi tako temeljna razmerja v nadaljnjem razvoju osnovnih panog v družbi definirali in na osnovi tega definirali tudi temeljne usmeritve celotnega vzgojnoizobrazevalnega sistema — tu ne gre samo za univerzo — bi lahko definirali tudi razmerja med stopnjami izobraževanja, ki se znotraj neke panoge kaže.

Le tako bi lahko visoko šolstvo opredelilo svoj nadaljnji razvoj. Res pa je, da ne moremo tega postaviti kot pogoj sine qua non. Po drugi strani pa bi moralo visoko šolstvo, ki je korak pred združenim delom na področju raziskovalnega dela, opozarjati na to, kje so perspektive, kje je bodočnost, kakšne so možnosti nadaljnega razvoja itn. Tu mislim, da Turkovo vprašanje kaže na osnovni nesporazum, ki se nam kaže ob preobrazbi tako srednjega kot visokega izobraževanja. Zdi se, da združeno delo planiranja izobraževanja, kadrovskega in tudi drugih planiranj, še posebej v hudih družbenih trenutkih, ne jemlje kot pomembno. Zanimivo pa je, da ti isti ljudje, v trenutku, ko vpišujejo svoje otroke v šolo, to jemljejo kot enega ključnih problemov razvoja ali nerazvoja družbe.

To je zanimiv paradoks. Izhodišče, da reforma izhaja iz potreb združenega dela, ne temelji na ugotovljeni in opredeljeni potrebi.

Se en paradoks: v tem srednjeročnem obdobju vpisujemo študente na osnovi minimalnih kazalcev potreb po kadrih do leta 1985 kot so jih dale organizacije združenega dela. Kadri pa bodo prišli iz šol v obdobju 1986—90.

Maruško:

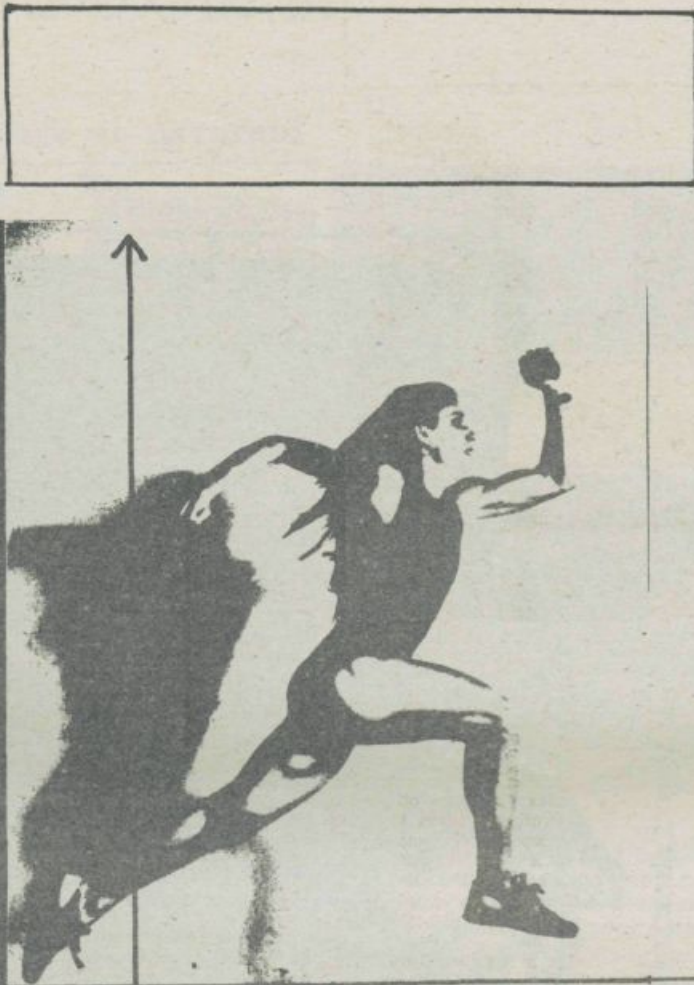
Družbenoekonomski odnosi, ki jih reforma predpostavlja in na osnovi katerih tudi ponuja določene konstrukcije, bodo gotovo ključni za univerzo. Del teh odnosov že tako ali tako opredeljuje položaj univerze. Mislim na materialna sredstva, ki se zaenkrat zagotavljajo za procese izobraževanja na visokih in višjih šolah. Sam koncept reforme pa še vedno preveč temelji na hipotezi, da je samoupravno planiranje popolnoma učinkovito, da je kadrovske planiranje kot končni element planiranja v organizacijah združenega dela kot pika na i tudi ostalemu planiranju, torej nadzoru nad razvojem produkcije, nad deležem tehnologije v tej produkciji. Mislim, da je bistvena napaka v tem, da se ni naredilo analize in ovrednotilo, kaj je realno mogoče pričakovati od družbenoekonomskih in drugih samoupravnih odnosov, ki jih reforma predpostavlja. Radi bi informacijo, kakšna je ekonomska plat univerze kot celote in njenih članic v njihovem posebnem položaju?

Fabinc:

Smo v temeljnih konfliktnih situacijah. Ugotovljamo, da so nekatere osnovne ideje reforme zaradi razvoja tehnike, položaja človeka v družbi in zaradi drugih stvari skoraj vsiljene. Postavlja se vprašanje, ali gre res za napačno politiko, če je bila v tem, da smo v petdesetih letih in pozneje pričakovali, da bo naš človek prispel na fakulteto. Tovrstnih ciljev in včasih res revolucionarnega optimizma je bilo veliko, kar pa je za nerazvito deželo in deželo, ki stopa na pot industrializacije, naravno. Takrat smo pričakovali, da bomo lažje dosegli stopnjo razvitosti in lažje uveljavili integralno samoupravljanje. Vprašanje je, ali sprejemamo to realnost kot nekaj, kar nas potiska nazaj in nas zaustavlja, ali pa v načelu zadržimo svojo usmeritev in poskušamo opredeliti pogoje, v katerih reforma poteka. Ti pogoji so izredno zaostreni. Položaj v svetu in pri nas se je od časa, ko se je ideja reforme rodila, bistveno spremenil, in sicer na slabše. Predpostavljeni pogoji za izvajanje reforme očitno izginjajo. Nosilci reforme so danes v takšnem položaju kot so, ne pa, kot smo pričakovali, da bodo.

Še besedo o združenem delu. Vemo za razmere v gospodarstvu in da problematika leta 2000 — ne le zaradi tega, ker ni razvita praksa planiranja, ampak tudi pod pritiskom drugih težav — prehaja v drugi plan. Univerza je bila vedno

Vprašanja reforme visokega šolstva

spimo na meji minimuma (skok)

tako globoko vgrajena v našo stvarnost; če je imela velike težave družba, jih je imela tudi univerza. Po drugi strani je, kot ugotavljamo, reforma neizogibna. Če torej sprejmemo, da ima reforma še vedno svoj smisel in da je še vedno zaželjena, potem je edino možno stališče univerze, da vedno gleda čez svoj plot in da — kolikor pač kot univerza more — pomaga družbi, da pride iz težav. Mogoče je to, kar sem dejal, tudi nekoliko idealizirano. Popolnoma pa ni, ker bi druga alternativa bila, da se univerza zapre v svoj krog in čaka. Na kaj naj bi čakali. Na Godoja, recimo. Mislim, da to zanjo ne bi bila alternativa.

Univerza mora kljub vsem težavam delovati naprej in v mejah možnosti. Smo v težkem položaju. Omenjeno je že, da družbena sredstva za financiranje visokega šolstva nazadujejo; jasno je, da je v takih razmerah tudi neposredna svobodna menjava dela vedno težja. K temu dodajmo še to, da se sedanje težave v gospodarstvu kot fenomen gospodarskega zastoja pri nas in v svetu, kombinirajo s še vedno trajajočimi spremembami v tehnološki osnovi. Te trajno odvijajo določeno število delavcev iz proizvodnje. To je proces pri nas in v svetu. Smo na pragu rastoče brezposelnosti, ki je posebno težka in trka na vrata univerze in družbe ter opozarja, da se bomo morali s temi problemi spoprijeti na drugačen način. Od tod zame problem študija iz dela in ob delu — po mojem dva v praksi precej obrabljena termina — ni le odsev koncepta nenehnega šolanja v kakršnikoli obliki. V resnici je študij iz dela tudi pogoj, da dolgoročno obvladamo položaj. Ali je to hitro dosegljivo ali ne, je drugo vprašanje. Mislim, da v kratkem roku gotovo ni. Morali bi strogo ločiti kratkoročna vprašanja od tistega, kar bi morali storiti v tem desetletju, da bi na našem področju kolikor toliko normalizirali odnose.

Konec koncev ni nikjer rečeno, da se v Sloveniji glede na te probleme ne bi mogli ponoviti nekateri elementi kosovske situacije. Slovenija ima resen interes, da vprašanja pogovora, v katerih deluje univerza in z njo povezano združeno delo, pravilno razume in da se potem tudi organizira in deluje v mejah svojih možnosti; ter da tako zmanjšuje nastajajoče težave.

TURK:

Ob tem se mi zastavlja vprašanje, kakšna je vloga znanja pri preseganju krize, ki se pojavlja na vseh družbenih nivojih. Ker želimo v naši družbi v tej krizi delovati na neavtoritativne načine, na samoupravnih osnovah, je za tak način odločanja potrebno veliko znanja in manj argumentov moči. Gre za to, da — to opažam zadnje leto — se o potrebnosti znanja veliko govori, po drugi strani pa se pri reševanju konkretnih problemov in iskanju dolgoročnih rešitev znanj izogiba. S tem pa se izogiba tudi tistih družbenih struktur, ki to znanje imajo. Ena od teh je struktura univerze, ki se bistveno ne vključuje in reševanje lastnega položaja znotraj te krize in družbene krize v celoti. Nekako je porinjena v stran.

Če se vrnem nazaj na reformo usmerjenega izobraževanja. V kolikšni meri lahko poseže univerza v reformo, glede na to, da se reforma pojavlja — tako je vsaj normativno opredeljeno — ob nekem zrelem zdru-

ženem delu, ki je sposobno planiranja, ki ima torej potrebno znanje, obenem pa vsi vemo, da tega planiranja ni in da je tudi znanje delavcev v združenem delu zelo pomanjkljivo. To je eno vprašanje. Drugo je tisto, o katerem smo že veliko govorili. O namenu izobraževanja. Izobraževanje naj da čimširše znanje delavskemu razredu in s tem omogoči ljudem odločati. Ne pa, da so ljudje v družbi element, ki dviga roko ali pa še to ne, oziroma ne ve, zakaj jo dviga. Odločanje ni samo to, da si za ali proti, ampak je predvsem to, da veš, zakaj se odločaš in da sam določaš polje odločitev. Reforma predpostavlja kot svoje izhodišče in svoj rezultat ravno delovanje takšnega družbenega mehanizma. Čez noč se takšna reforma prav gotovo ne bo uveljavila. Danes smo o tem že govorili. Vprašanje je, na kakšen način naj si univerza po samoupravnih poteh izbori družbeni položaj, da bo svoje potenciale uporabila za uveljavljanje uspešne reforme izobraževalnega sistema.

DEBENJAK:

Izobraževanje ni edini pojem, ki se je v zgodovini uporabljalo. V pojmu izobraževanje ni ravno tistega, po čemer vprašujete. Temu pojmu lahko dodajamo, lahko mu privedemo zraven, ampak pojem izobraževanja ne vsebuje tega, da je nekdo usposobljen misliti. On je izobražen. Ima k nekemu mišljenju, ki ga ima (ali ki ga nima) dodano neko strokovno vednost. Kako se pa naučiti misliti, je drugo vprašanje. Univerza bi morala biti tu aktivna — in tu moramo samokritično povedati, da univerza ni vedno na vseh področjih in vseh strok učila misliti. To je problem. Ko bi učila misliti, potem bi učila misliti tudi čez okvire posameznih strok. Ne bi se dogajalo, da so se našli v polpretekli dobi — in tudi danes se lahko — za katerokoli odločitev argumenti, ki imajo videz strokovnosti. Ni pa do te mere narejena disciplina, da bi se ti argumenti med seboj prekrizali in da bi se iz boja argumentov izluščilo tisto, kar je najboljšo. Problem je ta način mišljenja, način sposobnosti organizirati znanje okrog osrednjega problema in njegova navezava z drugimi. Zaradi tega je univerza uvedla celo vrsto predmetov, recimo temelje marksizma. Pokazala je namen, da se ta družba pokaže v strokovni celoti. Vprašanje je, koliko je v tem uspela. O tem bo treba spregovoriti, ko se bomo pogovarjali o tem, kaj spada danes za modernemu Univerzo pod pojem studium generale. (Tisto torej, kar bi ustrezalo nemogoči kratici, ki se uporablja v srednjem usmerjenem izobraževanju — SVIO; na univerzi je to studium generale). Katera so kapitalna področja in kapitalni problemi, h katerim se je treba obrniti? Na kakšen način napraviti to, da bo študij stroke ravno študij mišljenja. Samo če je v sredini strokovnosti izoblikovana miselna substanca, je možno tudi permanentno dograjevanje itn.

Če pa imamo sistem ogromnega števila izpiztov (recimo sedanja varianta, ko je 40, 50 ali 60 izpiztov v štirih letih), je vprašanje, ali se to oblikuje način mišljenja in ali je možnost samostojnega pristopa ali je mnogo bolj vsiljen odnos — povej na izpiztu tisto, kar je na tem izpiztu treba povedati. Kritičen študent ima običajno eno resnico za sebe, drugo pa za izpiz. Včasih se ti dve resnici

ujemata — v srečnih primerih —; kot življenje ni polno srečnih trenutkov, tudi to ni polno srečnih primerov. Srečni trenutki so vmes kot rozine v politici.

MIHEVC:

Zelo na kratko: dve glavni zapovedi iz še nenapisane knjige o reformah univerze. Ugotavljali smo, da je način dela na Univerzi — tako pedagoški kot znanstveni način dela —, v krizi, da je v krizi tudi način upravljanja univerze. V krizi je tudi način reformiranja visokega šolstva. Za reforme visokega šolstva veljata dva glavna principa. Prvi je, da reforma univerze ali pa preobrazba vzgoje in izobraževanja ne more biti nadomestek za preobrazbo družbe, lahko je pa pomemben del te preobrazbe; drugi pa je, da reforma univerze ni piknik ali pa izlet na jadransko obalo, ampak je to precej trd boj, konflikt med socialnimi nosilci visokega šolstva in družbe. Tu gre za novo vlogo znanja in udeležencev, za nove odnose v družbi. Mislim, da reforma, ki se je zdaj lotevamo, ni popravi izpit za prejšnje, neuspešne reforme, ki sem jih že precej videl; to je resna matura ali pa celo diploma za univerzo in združeno delo. Nisem prepričan, da bosta oba to diplomo naredila. Univerzi se obeta, če te diplome ne bo naredila, da bo še naprej igrala zlasti ceremonialno vlogo, ljudje se bodo pa učili kje drugje. Združenemu delu, združenim delavcem pa se obeta precej trdo in garaško delo, s precej socialnimi konflikti in nič kaj svetlo prihodnostjo.

VREG:

Sodim, da je naslednje vprašanje, ki zadeva cilje in smisel reforme, ne samo ponovni premislek dodiplomskega študija — kako naj bi dodiplomski študij dajal širša znanja in naučil misliti — ampak je to še bolj nujnost podiplomskega študija. Najbrž je potrebno ponovno premisliti, ali ima naš magistrski študij v polni meri razvite oblike znanstveno — raziskovalnega in teoretičnega razmišljanja, kot je v svetu običajno. Bojim se, da standardi našega magistrskega študija niso na tako zelo visoki ravni. To kažejo tudi nekatere primerjave magistrskih študijev, ki ga organiziramo recimo v Jugoslaviji v Mednarodnem centru za podiplomske študije. Na to nas opozarja raven študija, ki ga organizirajo drugje po svetu.

Bistvo neke univerze je odprtost v svet. Na tretji stopnji ne moremo ponavljati znanja z druge stopnje. Organizirati tretjo stopnjo, magistrski specialistični študij, je izredno težavna stvar, ki zahteva odprtost v svet, integracijo novih znanj. Nova multidisciplinarna znanja morajo skupno zagotavljati jugoslovanski in tuji strokovnjaki; — tak študij terja na določenih področjih raziskovalne laboratorije in opremo. Opozoril bi na podatke, ki nam kažejo, da število magistrstov in specialistov ne narašča, število doktorjev pa naglo upada. Od leta 1977 do leta 1980 je število magistrstov in specialistov naraščalo takole: leta 1977 jih je bilo 172, naslednje leto 174, nato je padlo na 169, v letu 1980 pa je rahlo naraslo na 176. V štiriletnem obdobju torej težnja ohranjanja istega števila. Pri doktoratih znanosti pa je izrazit padec: leta 1977 imamo 94 doktorjev znanosti, naslednja leta pa število upada, tako da imamo v letu 1980 samo še 65 doktoratov. Upoštevajmo še dejstvo, da pada dodiplomski in podiplomski študij ob delu, da praktično nimamo študija iz dela. To kaže na to, da družba v celoti ne vrednoti dovolj visoko pomena visoko izobraženih kadrov.

Z reformo skušamo odpreti celo vrsto novih možnosti; fakultete so zasnovale nekaj novih možnosti magistrskega študija, hkrati so pa v skladu s smotri reforme ponudile zlasti veliko možnosti specialističnega študija, ki naj bi se približal razvojnim potrebam industrije in gospodarstva. Tudi tu se seveda odpira nov problem; ponudili smo kakih 150 specializacij, vendar je problem kvalitete teh specializacij. Ali smo sposobni industriji ponuditi nova znanja, ali lahko skupaj z velikimi gospodarskimi organizacijami oblikujemo res sodoben študij na določenih področjih. Verjetno bi se bilo treba za nekatera področja povezati s svetovnimi znanstvenimi centri. V Zahodni Nemčiji je visoko razvita kompleksna organizacija svoje strokovnjake za biogenetiko poslala na šolanje v tuj, svetovni specialistični center; ni torej vlagala sredstev v svojo lastno univerzo, marveč jih je pogodbeno dala tuji univerzi. Ne spuščam se v socialne in politične implikacije tega podatka, ugotavljam le, da so v svetu znanstveni centri, ki so bolj razviti, tudi bolj usposobljeni, ki so vir novega znanja. Kako povezati naš magistrski in specialistični študij s takimi viri novega znanja, to je problem! Z reformo bomo dosegli nekaj kvalitativno novega, če bomo sposobni vsaj nekoliko razvijati naše znanje in slediti znanju v svetu. Ponavadi pa mu sledimo s pet ali celo večletno zamudo.

Zagotoviti si moramo torej transfer novega znanja, ki ga moramo znati adaptirati za naše potrebe; predvsem pa moramo hkrati razvijati lastno ustvarjalnost in se usposobiti za »produkcijo« novih znanj na slovenskih tleh.

FABINC:

Naša težava v reformi je tudi v tem, da poteka na večjem številu front. Situacija ne dovoljuje, da zapustimo katerokoli od teh front. Vse linije reforme moramo nenehno imeti pred seboj, poskušati moramo nekako napredovati. V tem je izziv našega trenutka. Poleg teh elementov, o katerih je ravnokar govoril profesor Vreg, mislim, da kljub vsem težavam enostavno ne bi smeli odnehati in opustiti spreminjanja nekaterih temeljnih odnosov. Glavni odnos je zame združeno delo — univerza oz. visoko šolstvo in v tem kontekstu spremljen položaj študenta. Če tega ne bomo rešili, bomo prišli v velike težave. Drugi zelo aktualen odnos, ki ga ne ločujem od prvega, gledam ju kot neko celoto, je odnos učitelj — učenec, učitelj — študent. To je druga komponenta velikega problema.

Idealiziranje nas nikamor ne vodi. Govorili smo o težavah v združenem delu. Ampak pogledajte tudi položaj učiteljev. Položaj učitelja je danes pravzaprav težak; dela kot pedagog, kot raziskovalec, kot družbeni delavec in ne vem kaj še vse. Stikov s tujino ima relativno malo. Materialna podlaga za njegovo kreativno delo je skromna. Zato so tudi zahtevni poskusi preoblikovanja odnosa učenec — učitelj pri preobremenjenosti učitelja. Slišali smo podatke, da smo zdaj prišli že na odnos 1 profesor na 17 študentov, kar je slabši odnos kot na srednji šoli. V takih pogojih od učitelja ne moremo pričakovati nemogoče. Ampak tudi v teh pogojih ni druge izbire, kot da iščemo pot do tega, kar ste vi rekli, tovariš Debenjak, da na koncu koncev študenta, naj je iz dela, ob delu ali pa reden, vendar naučimo misliti. Ali nam lahko zdaj univerza, kar je tovariš Turk postavil kot vprašanje, s svojim znanjem pomaga iz težav?

Pomembno je predvsem, da univerza najde pot, da samo sebe razišče. Na tem področju imamo absolutno premalo raziskav, to so samo skromni začetki. Mislim, da je ena od prvih nalog v reformi, da naš Center za razvoj univerze usposobimo za delo. Pa ne samo kot skupino tovarišev, zaposlenih v Centru, ampak tudi kot organizatorja razprav o študijskem in raziskovalnem delu na univerzi, o razvoju visokega šolstva, o povezavah visoko šolstvo — srednje šolstvo itn. Druga stvar pa je odnos delavca na univerzi do problemov družbe.

Delavci so v zelo različnih položajih. Eno je odgovornost učitelja s tehnične fakultete, drugo pa z družboslovne fakultete. — Njihove funkcije so v odnosu na družbene probleme po naravi njihovih strok različne. Moram pa reči, da je nemogoče zahtevati tudi od najbolj kvalificiranega profesorja, da rešuje probleme od danes na jutri. Na probleme, ki se danes pojavijo, ne more dati odgovorov jutri. Znanost in strokovnost, zahtevata čas. Zato naj ne bi nastopali kot neki požarniki, ki gasiljo ogenj. Gre za postavljanje trajnejših odnosov, za krepitev obstoječih in za odpiranje novih kanalov v povezavi z družbo. Tako bi bolje izkoristili pomembne potenciale, ki so na univerzi. Skratka, ne gre za kratkoročno akcijo, ampak za dolgoročne odnose, kjer lahko s svojim znanjem in izkušnjami pomagamo.

Ugotovili smo težko materialno stanje na univerzi in v združenem delu. Tudi na kongresu sem govoril o tem. Smo v položaju, ko pravzaprav še sami sebe nismo popolnoma prepričali — govorim zelo široko, v slovenskih in v jugoslovanskih razmerah —, da moramo spremeniti naše obnašanje. Da moramo sprejeti dejstvo, da tako, kot smo živeli, ne moremo več. Živeti moramo v mejah naših možnosti vsi, tudi univerza. Trenutno poudarjam materialno stran življenja. Če moramo začeti živeti drugače, če moramo bolj gospodariti, če moramo začeti tudi varčevati, potem mislim, da ni v redu, če začnemo varčevati pri šolstvu ali pri znanosti. Gre za skupne napore in v teh skupnih naporih ne bi bilo prav, če bi pustili, da visoko šolstvo — in šolstvo nasploh — nazaduje. Gremo v to, da vsi po potrebi tudi nekaj žrtvujemo, ampak pri tem moramo vedeti: če bomo preveč žrtvovali na polju izobraževanja in znanosti, se nam bo to zelo hitro maščevalo.

Radiacija in njeni vplivi na življenje

Pri onesnaževanju okolja so najpomembnejša ionizacijska sevanja, torej sevanja delcev α , β in γ , ter manj pogosta sevanja protonov, nevtronov in devtronov. Ko tako sevanje prodira v organizem, razcepi tkivne molekule v ione ali nestabilne proste radikale, ki tvorijo nove spojine ali nove radikale.

Vplivi sevanja na tkivo so direktni ali indirektni. Pri prvih pride do fragmentacije biološko pomembnih molekul (DNA, encimi), k indirektnim pa sodijo razcepi biološko manj pomembnih molekul, npr. vode, ki s tvorbo reaktivnih radikalov ali ionov povzročajo poškodbe na pomembnejših molekulah. Izgubo energije zaradi sevanja na enoto razdalje merimo z LET (Linear Energy Transfer). Tabela 1 kaže povprečne vrednosti LET za posamezne vrste sevanj.

Tabela 1

delec	energija keV	LET ke V/um π 10 π 1m	penetracija v tkivo/um 10 π 1m
elektron	1	12,3	0,01
	10	2,3	1
	100	0,42	1
	1000	0,25	5000
	10000	0,1	30000
proton	100	90	3
	2000	16	80
	5000	8	350
	10000	4	1400
	200000	0,7	300000
delec	100	200	1
	5000	95	35
	200000	5	20000
Primerjava:			
elektron	100	0,42	180
proton	100	90	3
delec α	100	200	1

Sevanje z nizko vrednostjo LET indirektno poškoduje tkivo, z visoko vrednostjo LET pa direktno.

Izsledke teh raziskav uporabljajo pri zdravljenju nekaterih vrst globoko ležečih tumorjev, ki jih obsevajo z delci z natanko izračunano vrednostjo LET.

Sevanje povzroča biološke vplive na organizmu, in sicer somatske, ki so vidni na celem organizmu, in genetske, torej kromosomske in genetske poškodbe. Tabela 2 navaja posledice kratkotrajnega sevanja na cel organizem.

Tabela 2

absorbirana doza/Gy	efekt
0,25	—
0,25	meja opaznih vplivov
0,50	začasne spremembe v sestavi krvi
1	slabost, utrujenost, bruhanje
2-2,5	možnost smrti, ozdravljenje je verjetnejše
5	50 % žrtev umre
10	100 % žrtev umre

Izpostavljenost nekaj Gy sevanja vodi do akutne radiacijske bolezni, v nekaj urah se pojavi slabost, bruhanje, v nekaj tednih se zniža število levkocitov in eritrocitov, pojavi se anemija, občutljivost na bakteriološke infekcije in notranje krvavitve, potem nastopi smrt. Če žrtev preživi, ima večje možnosti, da bo dobila levkemijo ali druge oblike raka, motnje v krvnem obtoku ali očesni katarakt.

Raziskave posledic atomskih bomb pri preživelih in njihovih potomcih v Hirošimi in Nagasakiju (6. in 7. avgust 1945) so šest let po sevanju, leta 1951, pokazale maksimum pojavnosti levkemije, tudi leta 1966 je bilo še vedno več kot v ostali Japonski. V obdobju 1950—1960 je bila smrtnost, če posledice levkemije izključimo, v krogu z radijem 1200 m od hipocentrov bomb 15% višja kot v ostali Japonski. Vendar pa ni bilo opaznih posledic pri smrtnosti otrok preživelih, spočetih po sevanju. Visoka stopnja kromosomalne abnormalnosti je bila odkrita pri preživelih in njihovih otrocih, tedaj v maternici, ne pa pri kasneje spočetih otrocih.

Izvori sevanja v okolju
Vire sevanja delimo na naravne in umetne. Naravne vire predstavljajo radioaktivni elementi, ki se pojavljajo v naravi, in kozmični žarki. Tabela 3 navaja nekatere naravne radioaktivne izotope.

Tabela 3

radio izotop	pojavnost	razpolovilni čas/leta	vrsta sevanja
²²⁶ Ra	2.10 ⁻¹² v zemlji	1622	α, γ
²³⁸ U	4.10 ⁻⁶ v zemlji	4,5.10 ⁹	α
²³² Th	12.10 ⁻⁶ v zemlji	1,4.10 ¹⁰	α, γ
⁴⁰ K	3 ppm	1,3.10 ⁹	β, γ
⁵⁰ V	0,2 ppm	5.10 ¹⁴	γ
⁸⁷ Rb	75 ppm	4,7.10 ¹⁰	β
¹¹³ In	0,1 ppm	6.10 ¹¹	β
¹³⁸ La	0,01 ppm	1,1.10 ¹¹	β, γ
¹⁴⁷ Sm	1 ppm	1,2.10 ¹¹	α
¹⁷⁶ Lu	0,01 ppm	2,1.10 ¹⁰	β, γ

Količina sevanja je močno odvisna od sestave zemeljske skorje ali bližine rudninskih nahajališč Th ali U. Izotopi ⁴⁰K, ¹⁴C, ²³²Th, ²³⁸U so v organizmu, na njihovo koncentracijo vpliva zemljepisna lega, vrsta vode ipd.
Kozmično sevanje predstavljajo visoko energijsko nabiti delci izvenzemskega izvora, večinoma protoni. Ti so iniciatorji novih radiacij s trki s kisikovimi ali dušikovimi jedri v atmosferi. Tabela 4 navaja nekatere produkte kozmičnega sevanja.

Tabela 4

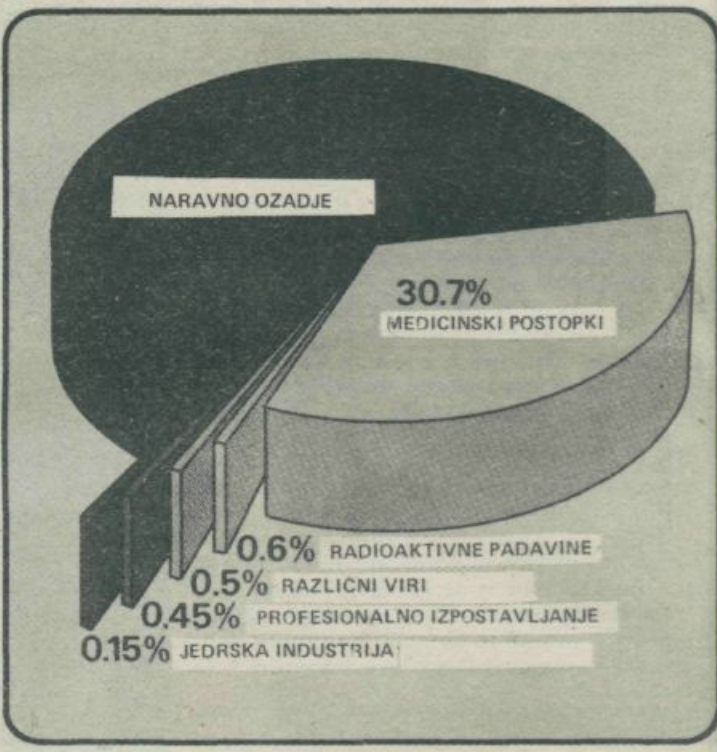
izotop	razpolovni čas	koncentracija/razpadi mm ⁻¹ , m ⁻³ zraka
³ H	12,3 let	10
¹⁴ C	5760 let	4
⁷ Be	53 dni	1
³⁵ S	87 dni	0,015
³³ P	25 dni	0,015
³² P	14,3 dni	0,02

Naravna radiacija, ki jo povzroča kozmično sevanje, narašča z nadmorsko višino.

Večino umetnih izvorov sevanja predstavljajo medicinski postopki, kjer so z razvojem tehnike ekspozicije močno zmanjšali, na primer rentgensko slikanje pljuč zajema dozo 2m Sv. Jedrski reaktor ima mejno vrednost sevanja 0,05 m Sv letno. Veakdanji izvori sevanja so na primer svetleče številčnice ur starejših tipov, ki vsebujejo radij, ali X-žarki pri črnbelih televizorjih (0,01 m Sv letno). Poseben problem so preizkušanja jedrskih orožij v atmosferi, pri katerih pride po enem dnevu do lokalnih radioaktivnih padavin, v enem mesecu se razširjajo po vsem svetu, v stratosferi pa ostanejo nekaj let. Sedaj večina držav preizkuša svoje jedrsko orožje pod zemljo. Tabela 5 navaja tipične vrednosti radiacij, ko je izpostavljeno celo telo (ZDA, 1963).

Tabela 5

izvor	10 ⁻⁵ Sv/leto
naravni viri	
a) izven telesa	50,0
kozmično sevanje	47,0
zemlja	3,0
gradbeni materiali	
b) v telesu	5,0
vdihanje zraka	21,0
telesno tkivo	126,0
umetni viri	
a) medicinski postopki	50,0
diagnostični žarki X	10,0
radioterapije	1,0
interne diagnoze	
b) jedrska industrija in laboratoriji	0,2
c) svetleče številčnice, TV ekrani, radioaktivni industr. odpadki	2,0
d) radioaktivne padavine	4,0
Skupaj:	1,932 m Sv

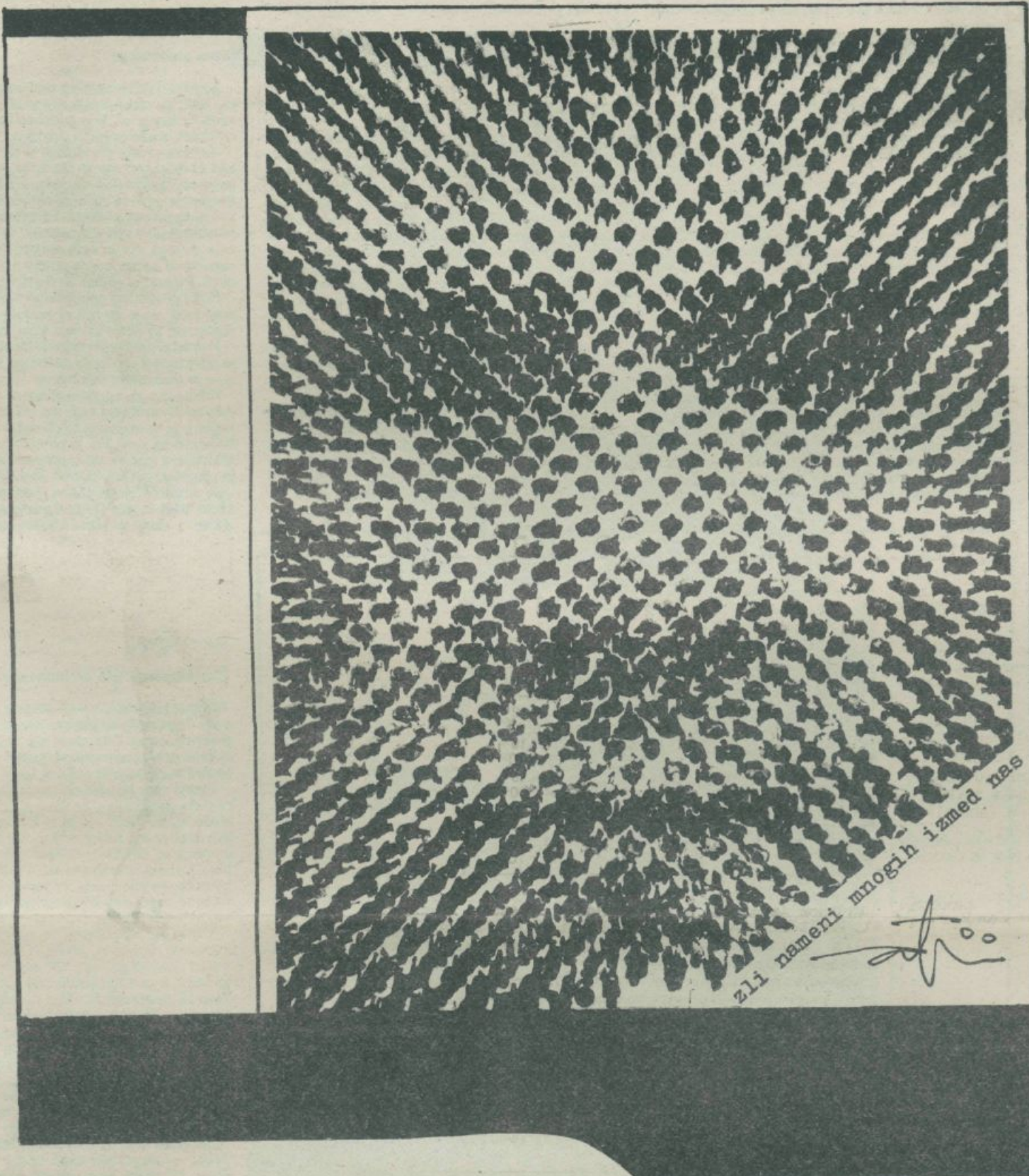
SLIKA 1: Diagram prikazuje glavne vire ionizirajočega sevanja v okolju. Glavni prispevek k povprečni dozi je sevanje naravnega ozadja, pri umetni radiaciji pa predstavljajo največji delež medicinski postopki.

Človeku nevarni so tisti produkti radiofizije, ki se pojavljajo v dovolj velikih količinah, imajo dovolj dolg razpolovni čas, ki jih človek brez težav sprejema in se v organizmu zadržijo tako dolgo, da povzročijo škodo. Tabela 6 navaja nevarne radioizotope, pomembne zaradi pojavnosti pri radioaktivnih padavinah.

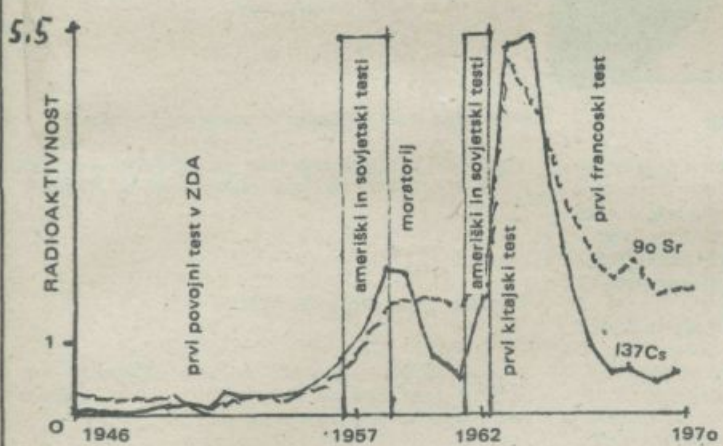
Tabela 6

element	izotop	razpolovni čas
C	¹⁴ C	5760 let
Sr	⁸⁹ Sr	51 dni
	⁹⁰ Sr	28,9 let
	¹³¹ J	8,1 dni
J	¹³¹ J	8,1 dni
Cr	¹³⁷ Cs	30,2 let

Radiacija in njeni vplivi na življenje

Prevelik radiacijski enot		Enota (SI)		Stara epota	
Velikost					
aktivnost radioaktivnega vira A	Bq = 1/s	becquerel	Bq = 1/s	curie	Ci = 3,7 · 10 ¹⁰ Bq
absorbirana doza ionizacijskega sevanja D	Gy = J/kg	gray	Gy = J/kg	rad	rd = 1 · 10 ⁻² Gy
ekvivalentna doza H	Sv = J/kg	sievert	Sv = J/kg	rem	rem = 1 · 10 ⁻² Sv
ekspozicijska doza X	C/kg	oulomb na kg	C/kg	röntgen	R = 2,58 · 10 ⁻⁴ C/kg

SLIKA 2: (za tabelo 6): Diagram kaže vsebnost ⁹⁰Sr in ¹³⁷Cs v mleku v New Yorku v letih 1946 do 1970. Obdobja atmosferskih jedrskih testov so označena. Zadnji ameriški atmosferski test je bil novembra 1962, zadnji sovjetski pa decembra istega leta. Ljudska republika Kitajska je izvedla 11 jedrskih testov med oktobrom 1964 in koncem leta 1970.
Enote: za ⁹⁰Sr Bq · 41, za ¹³⁷Cs pa Bq/1

¹⁴C nastane v atmosferi kot rezultat kozmičnega sevanja, zaradi jedrskih testov leta 1965 se je njegova koncentracija v atmosferi dvignila na 70 do 100 % in na običajne 3 % se bo vrnila šele do leta 2040. ⁹⁰Sr in ¹³¹I dosežeta človeka s kravjim mlekom, Sr gre v kosti, Iod pa v žlezo ščitnico. ¹³⁷Cs doseže človeški organizem z mlekom ali mesom, njegov biološki razpolovni čas je le 70 do približno 140 dni, zato ga organizem precej hitro odstrani z metabolizmom. Raziskave so pokazale zvezo med vsebnostjo ⁹⁰Sr in ¹³⁷Cs v mleku in preizkušnji jedrskega orožja v atmosferi; večji količini jedrskih padavin ustreza zvišana koncentracija teh izotopov.
Radiacijo bi lahko uporabili tudi v mirroljubne namene: kot jedrska eksploziva pri pridobivanju naravnega plina, za gradnjo pristanišč, prekopov in drugih večjih objektov. Upoštevati pa moramo možnost radiacije; ob pridobivanju plina bo le —ta verjetno kontaminiran z radioaktivnim ⁸⁵Kr.

Vplivi sevanja na človeka

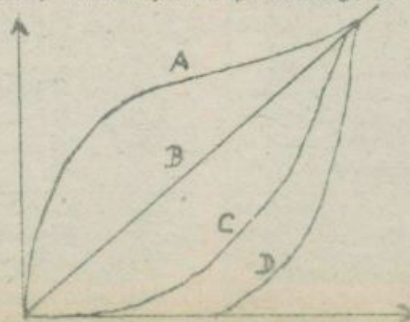
Studije so zajele preživele iz Hirošime in Nagasakija, radiologe, ki so se izpostavljali prevelikim sevanjem, otroke, ki so jih v matematici preiskovali z X—žarki, paciente, ki so jih s sevanjem zdravili zaradi različnih nemalighnih obolenj, rudarje radioaktivnih rud in žrtve radioaktivnih nesreč. Nekatere oblike raka se pogosteje pojavijo pri osebah, ki so bile pod večjim vplivom sevanja. Za vsako enoto sevanja pojavnost raka skoraj konstantno narašča. Tabela 7 kaže zvezo med podvojeno dozo sevanja in pojavnostjo raka.

vrsta raka	podvojena doza Gy	% naraščanja 10 ² Gy
levkemija	0,3–0,6	1,6–3,3
pljučni rak	0,05–0,1	10–20
pralni rak	1,75	0,6
želodčni rak	1,0	1
pankreasni rak	2,30	0,7
kostni rak	1,25	0,8
limfni rak	0,4	2,5
karacinomatoza	0,7	1,4
rak drugih izvorov	0,6	1,7

Obstaja več teorij o zvezi med pojavnostjo raka in ionizacijskim sevanjem v nizkih dozah (slika 3). Večina raziskovalcev še vedno sprejema teorijo linearne zveze (B). Nekateri radiobiologi verjamejo v teorijo praga: pod dozo »praga« ionizacijsko sevanje ne veča nevarnosti raka (D). Po hipotezi majhnega tveganja (C) je nevarnost raka nižja kot je prikazano pri linearni hipotezi.

Naraščajoče število raziskovalcev zagovarja teorijo, da je nevarnost raka po izpostavljanju nizkim dozam sevanja celo večja kot po linearni hipotezi (A).

Naraščajoče število raziskovalcev zagovarja teorijo, da je nevarnost raka po izpostavljanju nizkim dozam sevanja celo večja kot po linearni hipotezi (A). Vendar pa za nobeno teh teorij ni dovolj podatkov za daljše obdobje in za dejanski vpliv samega sevanja.

SLIKA 3: različne hipoteze o vplivih ionizacijskega sevanja na pojavljanje raka.

- A — hipoteza velikega tveganja
- B — linearna hipoteza
- C — hipoteza majhnega tveganja
- D — hipoteza praga

Jedrska industrija

Razvoj jedrske industrije vodi do razmišljanja o onesnaževanju okolja, ki se kaže predvsem na štirih področjih: pri samem reaktorju, možnostih nesreče, spravljanju radioaktivnih odpadkov in pri problemih sevanja pri izkopavanju radioaktivnih rud.

Reaktor jedrskega obrata, kje se toplota sprošča s fizijo ²³⁵U, vsebuje od 50 do 100 metrskih ton goriva v obliki uranovega oksida (UO₂). V jedru je kakih 40.000 uranovih palic, med katerimi so kontrolne palice iz kadmija, ki absorbirajo nevtrone. Gorivne palice so obdane z zaščitno plastjo, skozi katero lahko uidejo fizijski produkti in kontaminirajo hladilno sredstvo. Večino radioaktivnih snovi v njem odstranijo s čiščenjem.

Reaktor in pami generatorji so dobro zavarovani pred slučajnim uhajanjem radioaktivnih snovi, dovoljeno pa je izpustiti v atmosfero določene radioizotope glede na njihove biološke koncentracije (⁸⁵Kr, tricij). Radioaktivni tricij bi na račun jedrske industrije ob sedanjih hitrosti odstranjevanja povzročil sevanje 2x10—7 Sv na leto po vsem svetu. Vodikove bombe so prispevale 2,5x10¹⁷ Bq v atmosfero; ta je pred tem vsebovala le okoli 2,6x10¹⁸ Bq iz ravnotežja med radioaktivnim razpadom tricija in njegovim nastankom s kozmičnim sevanjem.

Varnost je pri jedrskih obratih velikega pomena, kljub vsemu pa lahko pride do nesreč. Jedrska eksplozija, enaka atomski bombi, ni možna, ker jedrskega goriva ni dovolj skupaj. Največja težava je izguba hladilnega sredstva, pri tem pride do nastopa visokih temperatur in možnosti, da bi se radiaktivne snovi »osvobodile«.

Osnovni varnostni ukrepi določajo, naj gradnja jedrskih obratov ne teče na potresnih območjih ali v bližini velikih mest. Radioaktivne odpadke je najbolje v trdni obliki spraviti za stalno v solnih rudnikih, ki so običajno stabilni in suhi, tako da je nevarnost potresov oziroma zastrupitve talne vode čim manjša. Rudarji uranove rude so svojčas obolevali za pljučnim rakom, ki ga je povzročal radioaktivni Rn in njegovi razpadni produkti. To skušamo preprečiti z zračenjem rudnikov in rednimi kontrolami delavcev.

BARBARA MALIČ

ZDRAVLJICA
za (ne) znano okroglo mizo

(ali 4000)

Zle sile so rodile,
prijat' lji, novo nam norost,
ki nam vznemirja žile,
prinaša v srca nam bridkost,
ki povzroči
nam spet skrbi,
slovens' no branit nam veli.

Komu je b'lo napoti,
kar je pisal stari svet?
Kako krepko se moti,
KDOR ZAHTEVA NOVI RED,
K' podira vse,
kar je še
last naše generacije!

Napisal Levstik je Napake;
to dobro je bilo vselej.
Dovolj bilo je za očake
in tak bo pravopis vnaprej.
Naj zdrobe
zdaj glave
vsem tistim, ki po novem uče.

Slovenec v Avstro—Ogrski
je lepše znal slovensčino:
otrok naj le dve urici
se uči svoj jezik tedensko,
da oblast
in z njo čast
ko pred, spet naša bosta last.

Bog živi rodoljube,
ki še pri starem vztrajate
in umno otročiče
sovražiti' novo vzgajate!
Naj sinov
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

Slaviti nove šole,
postali ste starejšim trup,
a vendar za vas tudi je
nekje še skrit rešitve up:
pustite to,
kar je zdaj izšlo,
in se ogrejte za staro.

Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan,
da koder sonce hodi,
novator bo s sveta pregnan;
da le tak,
k' je nam enak,
postal lahko bo učenjak.

Nazadnje še, prijat' lji,
kozarce zase vzdignimo,
ki smo se tokrat zbrat' li,
saj skupaj se bojujemo.
Dokaj dni
naj živi,
kdor zna po naše misliti!

Marjanca Fičar
absolventka slavistike
in etnologije

Prehitevaj, pesnik

PREHITEVAJ, PESNIK je izbor iz sodobne poljske angažirane poezije v uprizorjenih slikah. To so pesmi Ewe Lipske, Juliana Kornhauserja, Stanisława Baranczaka, Ryszarda Krynickiego in Adama Zagajewskiego, ki so izšle večinoma v pollegalnih zbirkah v času po septembru 1980. Zavedamo se, da je poezija kar najbolj neposredno, človeško prizadeto in zavzeto pričevanje o tem, s čimer nas sicer iz dneva v dan zasipavajo kanali tiskovnih agencij, televizije, zgodovine... Bo med nami in pesnimi, ki bodo zaživele v uprizoritvi v svojem izvirem, poljskem zvenu in v prevodih, zgolj kratek stik in nič več? Ali pa bo njihov naboj in napetost možnost za dvofazni, izmenični tok? To bi radi preskusili skupaj z vami. PREHITEVAJ, PESNIK bo uprizorjen vsak čas, zato bodite še pa še pozorni na plakate okoli FF ali v njej ter na objavo v RS, ki vam bodo še pravočasno, določneje in bolj opazno razodeli čas in lego tega dogodka.

Studentje poljskega lektorata,
ta hip organizirani
v delovno skupino
PREHITEVAJ, PESNIK

spati pomeni ne videti

Poetica novus

ali deset pesniških zapovedi

Prva: Najprej izbrskajmo iz vsemogoče ropotije kakšen lonec. Barva in velikost sta zelo važni, prav tako tudi, da je brez ročajev. Če pade na tla (in to naj), se mora vsebina razliti čimbolj naokoli.

Druga: Poleg osnovnih začimb naj ob štedilniku (beri: pisalni mizi) ne bo starih, okostenelih, sterilnih, senilnih, preprašenih receptov, ker so samo v napoto, skratka: škodljivo zahrbtni!

Tretja: Vzemite kladivce za tolčenje mesa in neusmiljeno udrihajte po stari govedini (beri: jeziku). Ko bo na plošči le kot stabilizacijski podplat tanka, prozorna, luknjasta rezina, narežite čebulo! Ampak previdno, kajti čebula preveč sili v oči in solzenje je predvsem le dobra lastnost babice, ki pričakuje in se veseli nad mestnim vnučkom.

Četrta: Naj bo pri roki še dober nož, kajti vedno je treba kaj obrezati, prepogosto tudi prerezati.

Peta: Zdaj je pravi čas, da vključiš štedilnik, in sicer obvezno hitro ploščo, in si nagrmašič močne začimbe!

Šesta: Previdno in nesprestano mešaj!

Sedma: Če se kaj zasmodi, nič ne de. Še toliko bolje, kajti iz izkušnje vemo, da je dobro zapečen (beri: zarečen) kruh mnogo, premnogo slajši.

Osma: Končno pomij krožnike! Jed oblikuj po svoji lastni, ustvarjalni presoji!

Deveta: V pripravljeno kanto za simeti previdno zmeči vse, kar bi lahko pokvarilo okus. (beri: razne strupene, odvečne snovi!)

Deseta: Serviraj obvezno vrelo! (Gostje — omizje — je namreč požrešno, kajti tradicionalna kulinarika jih je podhranila!)

Enajsta: (dodana) No, pa dober tek! Tudi vsem prežvekovalcem in vegetarijancem! In še priporočilo mojstra: jed tem okusneje in šokantno uspe, če si le navaden vajenec in neroda! Torej, na delo!

P.S. Recept je pomalem kradel (!) in ga kar se da skrbno prepisal na tečaju prvega kuhanja, da bi vam ga na svitlobo dal

Milan Vincetič

Zdravljica

Poetica novus

Videti Ostrovskega

VIDETI OSTROVSKEGA GOZD V IZVEDBI ANSAMBLA SNG—DRAMA LJUBLJANA IN SE ZAGOZDITI OB PRESUNLJIVI, A VSAKDANJI UGOTOVITVI —

— Glede na repertoarno ubranost slovenskih gledališč je mogoče v njej zaznati težnjo po obujanju gledališke klasike, med katero je vpisati dela A.N. Ostrovskega. Ta pojav ni naključen. Ob pomanjkanju penězov za prevode iz sodobne tuje dramatike se je potrebno vrniti in vrniti k literarno-dramatsko zanesljivim tekstom, ki ne glede na svojo zgodovinsko zadovoljujejo estetsko potrebo gledalca, ga potolažijo, in umirijo, ob čemer se večkrat napačno zazdi, da literarno »dobri« teksti ne potrebujejo preveč režiserjevega znanja in izvirnih domislic (ko pa nas stvarna režiserska praksa sili v take ugotovitve!). Posledica gledališkega (kulturnega) političantstva, zmešanega s položajem jugoslovanskega gospodarstva, ko se mora in more za našo duhovno nadstavbo odmerjati vse manj denarja, in bi se ga rado še manj (spomnimo se primera gledališča Glej), je kulturna apatija, ki vse prerada vodi v povprečnost, cenenost in v duhovno stagnacijo. Čas bi bil da nekdo z resnično svežimi gledališkimi močmi, s sodobnimi gledališkimi teksti prodre v našo zlenuharjeno kulturno okolje. Bil bi čas, da se odgovornim veljakom razprejo oči ob vsesplošno medtem kulturno gledališkem dogajanju.

»Gledališče mora zabavati« so dejali v ljubljanski Drami in postavili za zaključek letošnje sezone na oder satirčno komedijo Gozd, delo ruskega dramatika in sploh vsestranskega gledališčenika 60—80-ih let preteklega stoletja v Rusiji, Aleksandra Nikolajeviča Ostrovskega (1823—1886). Ostrovski je vpel med zgodovinski

tematiko ruskih homatij (tako je videti vdor Poljakov ob smrti Borisa Godunova na rusko ozemlje ipd. — Dimitrij Samozvanec in Vasilij Šujski, Tušino, Vojvoda, Vasilisa Melentjeva), še veliko bolj pa zavezan takratni sedanosti. Sledeč tradiciji Gogolja, estetiki Belinskega, pristaš naturalne šole (fiziološki očerk) je realist, vesten portretist pridobitniškega trgovskega in uradniškega življa novo porajajočega se kapitalizma in oster kritik plemiškega sveta. V nasprotju kot mu postavlja ljudstvo, v katerega že zaradi svojih liberalno demokratičnih nazorov trdno veruje in z njim simpatizira. Nasprotje med »gospodarjem in hlapcem« je eden temeljnih motivov njegovega ustvarjanja — nekdo podreja in nekdo je vedno podrejen. Skratka volkovi in ovce.

Tudi Gozd (napisan 1870) se uvršča med drame z omenjeno motiviko. Osnovni konflikt, vrisan v spor vdove Gurmiške, bogate in pohlepne posestnice z zviti, a seveda hvale enako pohlepni Vosmibratovim, trgovcem z lesom, se ob koketiranju vdove Gurmiške s študentom povzpnetikom Bulanovim, ob ljubezenskih zapletljajih Gurmiške daljne sorodnice Aksjuše z Vosmibratovim sinom Pjotrom, preoblikuje v srečanju vseh dogajalnih niti v prikaz človekovih vsakočasnih »plemenitosti« — v posmeh človeški breznačelnosti, pohlepnosti, čvekariji. Jasno je, da prav tu ostaja Ostrovski kar se da aktualen v današnjosti. Vendar bi tekst deloval prazno. Njegova organizacija bi se zdela navadna in vsakdanja, če avtor v dogajanje ne bi vključil

dveh potujočih igralcev, bolj ali manj distanciranih opazovalcev provincialnega življenja vdove Gurmiške. Začuden smo nad dejstvom, da je Ostrovski namenil odločujočo vlogo igralcem, če vemo, da so bili igralci še vse do 1839 v Rusiji brez kakršnihkoli pravic, navadno tlačani na bogatih posestvih. A samoumevno se nam zazdi njegovo dejanje, ko povzdiguje igralcevo vlogo v življenju, saj je kot entuziast, utemeljitelj ruskega nacionalnega gledališča ruskega teatru s svojo osebnostjo dal odločilen in svojevrsten pečat. V oba igralca, Srečnikova in Nesrečnikova v komika in trageda, je vloženo življenje. Njuna moč besede, njuna dejanja, ki razkrivajo radoživost človečnosti, so združena v telesu tipično ruskega veseljaka ter razkrinkavajo in ponujajo drugačno, boljše (veliko je lahko poslanstvo igralca).

Predstava je pod režijskim vodstvom Georgija Para verno sledila realistični literarni predlogi, tu in tam s prebliski, ki so želeli biti podobni Mejerholdovemu avantgardizmu dvajsetih let, ali pa so obujali le spomin na njegovo (Mejerholdovo) uprizoritev Gozda 1924. leta. Ti prizori, ki se želijo približevati commedii dell'arte, se zaradi igralske togosti (izjema je bil tu in tam le poskakujoči Igor Samobor v vlogi Srečnikova) ostali nepričljivi eksperiment.

Igralcem ni uspelo ustvariti sinhrono, kolektivne igre. Ritem in tempo je nihal od razvlečenega dolgočasja ljubzenskih prizorov do dinamične, energijsko nabite

igre Borisa Cavazze (Vosmibratova), ki se mu je posrečilo ustvariti karakterno tipičnega, zvitega, pohlepnega, a častnega ruskega trgovca — kulaka. Duši Počkaj v vlogi vdove Gurmiške je malokrat uspelo izraziti notranjo suverenost, ki bi tej vlogi gotovo ustrezala, raje se je prepustila svojemu zunanjemu blišču, ki je mejil tu in tam že na koketiranje z gledalci. Branko Grubar je v osebi študenta Bulanova orisal predstavnika novega ruskega človeka — povzpnetnika, prepričljivo, le da zanj preveč standardno in rutinsko. Majda Potokar je v epizodni vlogi hišne Ulite vnesla v predstavo nekaj priščnosti (žal že tolikokrat gledano in videno). Teža dramskega dejanja je večidel počivala na vlogah obeh potujočih igralcev, ki sta jo tako Polde Bibič kot Igor Samobor poskušala prepričljivo označiti; Bibič s svojo kmečko širino in prešernostjo, včasih zakrito v tragično patetičen ton Nesrečnikova. Samobor v izdelani igri detajlov, ki ji je manjkalo le nekoliko izkušnje in ob tem glumaške spretnosti.

Na zanimivi sceni Zlatka Kauzariča-Atača je bilo pogrešati več ubranosti gledališkega ansambla, prefinjene izdelane režiserjevo partituro, pa bi se predstava ob še vedno izzivalnem besedilu Ostrovskega izognila povprečnosti.

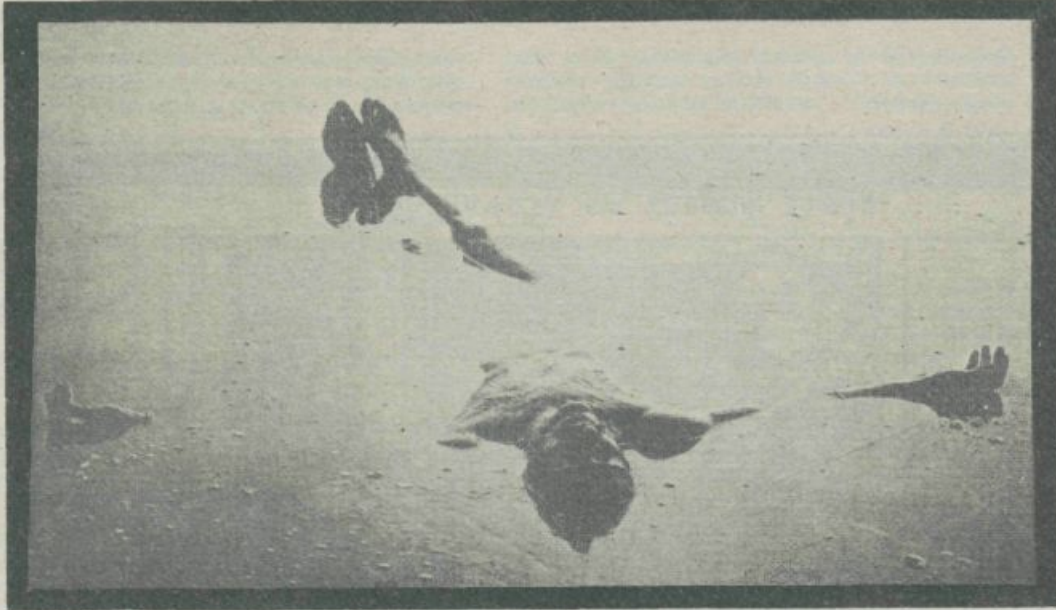
Igrali so še: Maja Blagovič (Saša Pavček), Dušan Škedi, Marjan Hlastec, Zvone Hribar in Tone Homar.

MIHA JAVORNIK

oglasi naročite in kupite

Spoštovani bralci!

Kakor veš, ti troja Tribuna ponuja en zelo široka izbor najkvalitetnejšega branja. In pravno na tem mestu se ponuja dobra prilika da te spet opozorim na najboljše iz te pestre ponudbe. Verjamem, da se, kakor vzoren študent, občan..... (kar si, v kolikor bereš Tribuno), zelo zanimiva za aktualne probleme našega časa. Torej kupi obsežno zasnovano, čudovito opremljeno in predvsem skovaj **RAZPRODANO!** črno, belo in modre opremljeno →

REŠPEKT PRED SPANJEM

kadar razmišljam ne spim. zaspati je zelo nevarno. ne zavedamo se ko spimo nemočni smo. pride lahko nekdo in nas izkoristi. treba je torej biti previden mnogo je takih z namenom zla in samo čakajo da naša koncentracija popusti in se prepustimo sanjam. torej- izogibajmo se sanjam spimo na meji **minimuma**. kajti le tako bomo zaslutili zle namene mnogih okoli nas.

ilustracije: 1.(tomato)-kadar razmišljam ne spim 2.zaspati je zelo nevarno 3.ne zavedamo se(sanje so nevarne) 4.nemočni smo 5.pride lahko nekdo(sanje so nevarne)6.lahko nas izkoristi(padamo!) 7.spimo na meji **minimuma**(skok) 8.čakajo da naša koncentracija popusti(biti buden) 9.nameni zla(les fleurs du mal)10.popuščanje koncentracije(fluidnost) 11.AGONIJA 12.zli nameni mnogih izmed nassssss 13.izkoristijo nas lahko(biti buden) 14.spati pomeni ne videti 15.o posledicah spanja in svarilo **NESPATINESPATI!** p. s. naslovnica: 0.strah pred spanjem(otrok mora spati)

Projekt (spanje), likovna tehnika oprema izdelal studio ZIL dan omatadobit dan hektor realizacija spiti HVALA

Tribuna

sterilko o POLJSKI! ki jo dobiš za minimalnih 100.00 dinarjev. Kakor koli ti bo prišla prav tudi knjiga Steinar Hvala: ja: Izpiti in gospostvo, rarijo boš odšel borih 75 ND. Ponuja se ti tudi časopis za kritiko znanosti, ki terena vrednost celoletne naročnine je 200 DIN. Za ljubitelje resnejšega branja imamo Komunistični manifest v stripu (60 DIN). Za konec pa tisto, seveda, kar je najboljše! Naroči Tribuno! Bodi velik in postani naš naravnik! Za ta izjemni luksuz boš odšel le..... DIN. Na delo, torej. Kupi dopisnico, napiši svoje podatke, pošlji na naš naslov in boš podpravljen! troja TRIBUNA

